

SOBOTNA PRILOGA

Ob Vzhodni reki

N

emoško naredimo takoj, na čudeže je treba malce počakati. Od včeraj je Slovenija članica OZN in vsaj nekaj vzhičenja je ob tem na mestu: manj kot leto dni je namreč tega, kar je njena bližnja in daljna sosesčina še vedno živela v prepričanju, da je Jugoslavijo moč reparirati, četudi za ceno popuščanja agresivnemu srbskemu hegemonizmu. V vojni živce in enajst dni tudi orožja je Slovenija ponujala — če odštejemo nekaj uvodnih vladnih spodrslijav in nekaj postavljajških skupščinskih nastopov v slogu »mi smo mi« in »kaj nam pa morejo« — boljšo opcijo, kooperativnost. Poslanci, ki so pred desetimi meseci napadali Milana Kučana zavoljo »izdajalskega popuščanja« na Brionih, bi morali zdaj hoditi mimo njega s povešenimi očmi. Če tega ne počno, potem zato, ker so pač politiki in ker je politika posel za debelokožce.

Slovenija je torej od včeraj polnopravna članica svetovne organizacije. Obdobja boja za mednarodno priznanje njene neomejene suverenosti je s tem konec. Njen novi prednostni cilj je zdaj produktivno omejevanje lastne suverenosti, se pravi vključevanje v vse bolj gosto spleteno mrežo mednarodnih odnosov, uveljavljanje lastne državotvorne identitete in nacionalnega interesa ob upoštevanju identitete in interesa drugih udeležencev v procesu mednarodnih odnosov.

Paradoks, zaradi katerega je uveljavljanje suverenosti — najkasneje od westfalskega verskega miru dalje — hkrati tudi njeno zavestno omejevanje, včasih presenetni tudi kakšnega ministra slovenske vlade. Ni dolgo tega, ko je tak minister — naj njegovo ime ostane skrito za usmiljeno zaveso molka in mimo tega se urednik te priloge že brez tega utaplja v pisnih bralcev, bolj ogorčenih kot ne — v aktivistični vročici prebodel (verbalno) sobesednika, ki mu je bilo dosti abstraktnega nakladanja o slovenski neodvisnosti in ki je hotel slišati kaj več o tem, kako bo Slovenija to neodvisnost zdaj s pridom vložila v kaj koristnega in donosnega, se pravi kapitalizirala. »Mar je za vas slovenska neodvisnost abstrakcija?« je bil

ogorčen minister, sobesednik pa tudi: zlasti v Evropi tema dneva namreč ni brezmejno uveljavljanje suverenosti nacionalne države, tema dneva je prostovoljno in dogovorno omejevanje te suverenosti in prenašanje pristojnosti na vse bolj številne in vse bolj razvejene nadnacionalne organe. Šlo je seveda za značilen nesporazum o razmerju med abstraktnim in konkretnim, razmerju, ki bi moralo biti ministru dobro znano.

Anekdote nismo zapisali zato, da bi z njo dražili zaslužnega ministra, marveč zato, ker nam na otipljiv način pove, da suverenost sama po sebi ni skrajni cilj; v Evropi in še zlasti v Evropi ob koncu 20. stoletja je cilj suverenosti ustvarjanje plodne soodvisnosti. Z vstopom v OZN je Slovenija tudi formalno postala del velikanskega kolektiva, ki gradi — seveda ne brez spodrslijav in včasih hudih odstopanj in tudi ne brez konfliktov — na soodvisnosti in vzajemnosti.

Bilo bi verjetno hudo narobe, če bi podlegali prikritemu sarmu strankarskopoličnega trženja, ali pretiranemu občutku samozavesti, ki neizogibno prevzema zmagovalca po bliskoviti vojni. Bolj kot plod prepričljivosti politikov (in komentatorjev) je bliskovitost pot Slovenije v mednarodno priznano samostojnost plod tistega, za kar so si astrologi izmislili izraz konjunktura — ugodnega medsebojnega razporeda zvezd. Danes jih je veliko, ki s ponosom pravijo, da je bila decembrska (1990) odločitev za neodvisno državnost pravilna. Trditve drži, vendar je treba pri tem povedati vsaj dveje. Prvič, da je bila takšna odločitev nekoč — že skoraj pred pol stoletja — že sprejeta in izbojevana, vendar pa potem izdana. In drugič, da je bila v procesu razpadanja Jugoslavije le ena iz zaporedja političnih odločitev, ki so segale od asimetrične federacije preko konfederacije do popolnega odhoda Slovenije iz Jugoslavije, po možnosti brez loputanja z vrati in tako, da zadnji odhajajoči za seboj upihne luč. Za hitro pospeševanje tistega razvoja dogodkov, ki je privedel k mednarod-

nemu priznanju Slovenije, je poskrbel neke vrste darvinizem. Zaradi neobziranega vztrajanja Srbije pri prepričanju, da je edina mogoča Jugoslavija le še Srboslavija, so ena za drugo izumrle vse opcije razen opcije razpada Jugoslavije. Zaradi prepričanja Srbije, da je Srboslavijo moč ohraniti tudi z orožjem »s slavo ovenčane JLA«, se je razpadajoča Jugoslavija znašla v državljanski vojni, v kateri žal še ni rečena zadnja beseda. Zaradi državljanske vojne, ki je postala osrednja značilnost razpadajoče Jugoslavije, pa ta država ni bila več tisto, kar je mednarodna skupnost od nje pričakovala — garant stabilnosti na Balkanu.

»Pomoč« Sloveniji pri njenem prodiranju na mednarodno prizorišče pa je v zadnjem letu prihajala tudi z drugih strani. Spodleteli državni udar v Moskvi je pospešil razpadanje Sovjetske zveze kot pomembnega evropskega in svetovnega zandarja. Kot sila reda Rusija tudi na Balkanu ni več mogla pokazati zob in zasilna zavora, ki jo je imel Milošević vedno v rezervi, je na srečo odpovedala. In še več: strah Zahoda, da bo šla nekdanja SZ po sledovih nekdanje Jugoslavije, je po lanskem avgustu postal — in ostal — še bolj otipljiv. Učni proces Zahoda ni bil ravno bliskovit. Še najhitreje se je pouk prijel v Bonnu; v Washingtonu je bilo treba na njegove učinke čakati vse do konca letošnje zime; islamski svet, čustveno navezan na »neuvrščeno Titovo Jugoslavijo«, pa je moral doživeti še pokole muslimanskega prebivalstva v BiH. Vsemu temu pa se je v zadnjih desetih mesecih pridružilo še spoznanje, da reševanje Vzhoda iz ruševin socializma ne bo operacija, ki bo končana čez noč, da gre za proces, ki bo trajal desetletja in da bodo ta desetletja hkrati desetletja socialne in politične nestabilnosti. To spoznanje pa se ne nanaša samo na eksočne vzhodne države, kot sta Azerbajdžan in Turkmenija, marveč tudi na Poljsko, Madžarsko, ČSFR — in Slovenijo. Spričo dodatnega dejstva, da ta hip nihče ne ve, kako se bodo zložile kocke, ki so ostale za razpadlim ruskim imperijem (po Zahodu že blodi strah

pred novim ekspanzivnim islamom, ki bi segal od srednje Azije do Atlantika in od Pakistana do Sarajeva) je ostala na voljo le še ena sama opcija: če ni moč stabilizirati celote, je treba stabilizirati njene dele. In če so Italijani v zvezi z bosanskimi begunci te dni ugotavljali, da je odpovedal slovenski čustvo (blazina), so tako tudi mislili; kajti zlasti za Zahod je Slovenija ta hip predvsem del obzidja, ki naj bi zajezilo in zaustavilo valove krize, ki prihajajo iz nepredvidljivega vzhoda in jugovzhoda. Vstop samostojne slovenske države v OZN je plod takšnega razvoja miselnega procesa.

Tega seveda ne razkladam zato, ker bi hoteli komurkoli kratiti veljavo, ugled in zastuge. Drugače kot slovenski gospodarski establishment je bil slovenski zunanje-politični establishment po uvodnih spodrslijajih dorasel zahtevam pedagoškega dela in ni oviral učnega procesa, ki ga je moral spričo na novo premešanih mednarodnih kart opraviti Zahod. Nasprotno, dovolj inteligentno ga je pospeševal, in to praktično na vseh ravneh, od državne preko strankarskopolične do informativne. Še zlasti pa je treba povedati, da slovenski politični razred tokrat ni zamujal priložnosti, kar se je rado dogajalo v preteklosti, da je bil ne glede na razprtje, prav ko je šlo za slovensko neodvisnost, sposoben sprejemati hitre in pravilne odločitve. Slovenska politika in slovenska zunanja politika sta zmagali v bitki, ki jo je Milošević izgubil in jo še naprej izgublja.

Takšne razsežnosti je dobro poznati, videti in predvideti, kajti zunanja politika je prijetna, dokler diplomacija lahko hodi po svetu in ukazuje soncu, naj zjurnaj vzide, sije čez dan in zvečer zaide — modrost je gruzinska in avtorjeva. Položaj, s katerim se bo poslej soočala slovenska zunanja politika, ni ravno zaviljiv. Tisti proces (prostovoljnega) omejevanja lastne suverenosti, ki je potreben za vključevanje v najbolj dinamične evropske in svetovne integracije in ki so ga že integrirane evropske države prestajale nekaj desetletij, bo treba končati in pospešeno tempu. Vprašanje, pod

kakšnim vplivom se bo pri tem znašla Slovenija, ali pod romansko-mediteranskim, ali pod germansko-nordijskim, bo postranskega pomena, dokler bo integracija potekala pod sorazmerno enotno evropsko kodo. Pod to evropsko kodo pa se bodo potem lahko razvijali slovenski odnosi tudi po vseh drugih zunanje-političnih oseh. Pri tem pa — in to je druga prednostna razsežnost — Slovenija ne bo sosedla skrajno konfliktnega območja, ki se še dolgo ne bo umirilo in ki se utegne celo razširiti. Precej je že tega, kar smo na tem mestu slovenske politike, ki so se z gnusom odvrčali od vsega, kar je še dšalo po Jugoslaviji, opozarjali pred dejstvom, da Slovenija Jugoslaviji ne bo zlepa ušla, tudi ko bo samostojna, in da je zato potrebna aktivna politika delovanja v jugoslovanskem prostoru. Regunci, ki v množicah trkajo na slovenska vrata, so le ena od konkretnih trkavic tega dejstva. Evropa, pa tudi tiste države, ki segajo preko nje, od Slovenije zatorej pričakujejo, da bo mastiče, s katerega se bo stabilnost začela vračati nazaj na Balkan; in da bo s svojo strategijo aktiviranja balkanske zavezništva tako, da bo z njimi sodelovala v obkrožanju akutnih žarišč krize in vojne. Pred zunanjo politiko so zato poslej drugačne naloge, naloge, ki terjajo sistematično delo, dober koncept in učinkovit aparat. Mrzlična ministrska potovanja po svetu in pokrivajočih zadnjih »ruplaprostih« con ne morejo biti več jedro zunanje politike nove slovenske države, pa naj se ta potovanja in hip zdijo še tako spektakularna in učinkovita. Zunanja politika namreč ne bo za vse večne čase ukazovane soncu, naj vzhaja na vzhodu. Kar bo republika v prihodnje potrebovala, tudi ni kupčkanje za veleposlaniška mesta med strankarskimi prvaki, od katerih nihče nima kakšnega posebno prepričljivega diplomatskega rodovnika. Republika bo potrebovala aparat, ki bo deloval tiho, ki bo majhen, cenen in visoko strokoven — in ki ga ta hip žal še ni kaj prida videti.

Marjan Sedmak

voljo tega, ker sta hotela Đodan in Hrvoje Sošić z inflacijo financirati vojaške načrte.

Leticia pravi, da se Tudmanova oblast krepi zaradi zlorabe nekaterih ustavnih določil, vendar je glede nadaljnjega razvoja stvari dokaj optimistična, in sicer prav zavoljo večinskega sistema. Ta namreč - drugače kot proporcionalni - »oskrbuje« parlament z močnimi, prepoznavnimi osebnostmi, medtem ko so v proporcionalnem sistemu poslanci ujeti v prisilnih birokracijah. Tako pa, da bo parlament v prihodnji sestavi zmogel dovolj politične in intelektualne moči, da bo preprečil kopičenje oblasti v državnem svetu, predsednikovem kabinetu itd.

Seveda pa nadaljine usode hrvaškega predsedniškega sistema ne bodo krojili samo notranji tokovi političnega prizorišča, temveč bo marsikaj odvisno tudi od tega, kako bo Tudman dejansko »zaključil« vojno s Srbijo; mu bo uspelo ohraniti vse manj prepričljivo popularnost ali se bo njegov kult osebnosti zrušil? Hitro se namreč množi število njegovih neuspešnih potez, celo katastrofalnih napak, pri čemer javno mnenje žveči predvsem njegovo brezpogojno privolitev na mirovni načrt Združenih narodov. Vse bolj očitno postaja, da »operacija Unprofor« ni le neuspeh, temveč oficijerno mirovnih sil celo odkrito prijateljstvo s srbsko stranjo, kar na Hrvaškem izziva vse glasnejše negodovanje, pred dnevi pa so se »modre čelade« in domačini v nekem disku celo stekli. Ines Sabalić citira izjavo nekega Unproforovca: »Vi nas mrko gledate, medtem ko so Srbi gostoljubni; ne zgodi se, da nas ne bi pričakali vsaj s pečnim jagenjčkom.«

Tako se utegne zgoditi, da Hrvaška kmalu ne bo le pred vprašanjem, kako se osvoboditi, temveč tudi kako se pred tem znebiti modrih čelad. To lahko povzroči nepredvidljive diplomatske zaplete in Zagrebu utegnejo naposled celo pripetiti etiketo agresorja, čeprav bi šel v osvoboditev svojih ozemelj. Tudman je nedavno precej samozavestno izjavil, da bo do prihodnjega poletja v Kninu, Sime Đodan pa nam je zatrnil, da glede tega že imajo strategijo, čeprav je to zvenelo nepričljivo.

V tem pogledu je sporna tudi pobuda, da se Hrvaška in Bosna in Hercegovina povežeta

Živeti s Tudmanom

v konfederacijo, čeprav bo verjetno hrvaško javno mnenje temu v glavnem naklonjeno, vsaj dokler razvoj stvari ne bo terjal vojaškega angažmaja na bosenskem ozemlju. Ines Sabalić namreč pravi, da gardisti ne kažejo nobene volje, da bi šli v boj čez Savo. Toda Đodan že govori o vojaškem sporazumu z BiH, konfederacija pa naj bi pomenila tudi carinsko in monetarno unijo pa še kaj. Glede tega, da bi o tem moralo povedati svoje mnenje tudi ljudstvo, si ne beliš las: sedemdeset odstotkov bosenskega prebivalstva je Hrvatov (Muslimani naj bi bili Hrvati islamske vere), ki so se na referendumu odločili za samostojno BiH, samostojna država pa se lahko poveže s komerkoli in kakorkoli: to je naša »domaća stvar«, pravi samozavestni Đodan, ki že vidi možnost podobne konfederalne pogodbe tudi s Slovenijo, seveda če bodo Slovenci to hoteli.

Budiša nima načelno nič proti konfederaciji: »Nihalo hrvaške politike do Bosne in Hercegovine, ki ima sicer pokvarjen mehanizem, se je v tem trenutku zaustavilo v ugodnem položaju, vendar se nikoli ne ve, kdaj bo spet začelo nihati v nepredvideni smeri. Sem za konfederalno zvezo z BiH, vendar to ni bil najprimernejši trenutek za objavo zamisli o tem, ker je treba najprej utrditi suverenost in integriteto obeh držav. Poleg tega je to lahko pobuda političnih strank, ki pa ne morejo določiti - kot so določile, da se ta proces takoj začne ker je to stvar parlamentov. Prav tako bo to pripeljalo do še večje homogenizacije srbskega naroda v BiH in realno je pričakovati, da se bodo oni zavzeli za konfederacijo z Zvezo republiko Jugoslavijo.«

Prvak demokratskoliberalne stranke je tudi prepričan, da je trenutek za objavo te zamisli izbran zaradi predvillnih potreb, poleg tega pa je bilo nujno nekako sanirati posledice skandala, ki ga je povzročil tajni sestanek prvaka bosenskega hercegovske HDZ Mateja Bobana z voditeljem Srbov v BiH Radovanom Karadžićem v Gradcu. Vendar pa je bil trenutek povsem neprimeren, kar zadeva mednarodnopolitični avditorij, saj je zelo realno, da bo marsikdo to pobudo postavil v sklop Tudmanovih ozemelskih apetitov. Res pa je, da utegne morebitni sprejem BiH v Združene narode, s čimer bi ti postali garant bosensko-hercegovske neodvisnosti, precej omiliti negativne učinke tega sporazuma, ki je bil vsekar prerogativ.

Slaven Leticia pravi, da je pobuda za konfederacijo z masovno-psihološke vidika kot odnos med moškimi in ženski, ki sta izpuščila vse priložnosti, da bi ljubezen uredila v zakonu, potem pa sta se vendarle poročila pri sedemdesetih letih. Čas za konfederalne povezave je bil čas takoj po volitvah, torej predljudskimi jeseni, ko je bil morda zadnji trenutek, da se osnuje protisrbska koalicija. Gre torej za nostalgичno iskanje izpuščenih priložnosti. Vse takšne zamisli so zanimive, če obstaja vsaj minimalen politični konsenz, vendar je jasno, da v tem trenutku takšnega konsenza ni. Tudi ne vidim, pravi Leticia, kakšne so perspektive takšne konfederalne pogodbe: BiH realno ni suverena država, a tudi Hrvaška ne obvladuje tretjine svojega ozemlja. Sklepanje meddržavnega sporazuma z iztebegovićem je nekaj podobnega sklepanju takšnega sporazuma z Norodomom Sihanoukom neke pred petnajstimi leti...

Skratka: prihodnje volitve na Hrvaškem bodo tako ali drugače vojni volitve, na katerih bo dominiralo licitiranje z odločnostjo in hrvaštvom. Kajti tudi tisti, ki so bili v vojni vihri deležni zgolj revščine, solza in smrti, utegnejo oddati svoj glas za ljudi bogastva, življenja in smeha, četudi so ti vojno spremljali iz varne razdalje. Tako se ne bodo odločili, ker bi jim nikdo ukradel dušo, kot pravi Ivan Zvonimir-Čičak, marveč zato, ker bo sedanjí establishment vsekar pokrbel, da bi vztrajnostni moment te vojne v političnem smislu čim dlje trajala. Vojno dobičkarstvo ni le poslovna, temveč praviloma tudi in predvsem politična spretnost.

Vendar vojna ne more biti vsaka štiri leta.

Boris Jež

Foto: Igor Mandić

»Krona je zanimiva tudi za Slovence«

Slovenski in hrvaški politiki pravijo, da v odnosih med državama ni resnejših problemov. Priljubljena pa je sintagma, da se nekatere reči prepočasno rešujejo.

DODAN: Nekateri reči se res prepočasno rešujejo, nekaterih pa v tem trenutku ne bi niti kazalo uvrščati na dnevni red, dokler je Hrvaška sfrustrirana zaradi vojne. Recimo vprašanje meje - kaj nam bo to vprašanje? Meja Slovenije je meja bivše Socialistične republike Slovenije in ni nobenih ozemelskih zahtev. Bilo bi popolnoma imbecilno, če bi mi zahtevali nekatera ozemlja, ki so nekoč pripadala Hrvaški; da se razumemo, meja je bila na Krki in ne na Kolpi. Lepo prosim, niti Hrvaški niti Sloveniji niso nikoli pripadali Postojna ali, recimo, Poreč ali Koper, Capodistria. Mi smo dobili Istro, včasih je je le polovica pripadala Hrvaški. Niti tu ne bi smeli postavljati vprašanja meje in vzemirjati Italijanov; Italija je velika sila, sedma največja industrijska sila.

Odnosi med hrvaškimi oblastmi in italijansko manjšino niso ravno idilični.

DODAN: Sprejeli smo zakon o srbski manjšini in dveh okrožjih in mislim, da bi morali sprejeti poseben zakon tudi o italijanski manjšini. Njihovega vprašanja ne kaže reševati z mednarodnimi sporazumi, temveč z notranjo zakonodajo, ki naj jih zaščiti kot manjšino. Toda oni pozabljajo, da v Italiji živi 110 tisoč Hrvatov, ter da je bila včasih v Istri hrvaško-slovenska zveza, Hrvači pa so bili številnejši od Italijanov.

Zakaj hrvaški sabor ni ratificiral sporazuma o gospodarskem sodelovanju s Slovenijo?

DODAN: Ne poznam dobro tega sporazuma, vendar menim, da ni kakih večjih problemov. Če ga niso ratificirali, kaj bomo ratificirali pozneje. Rekel sem: mi preprosto moramo sodelovati na vseh področjih in moramo biti prijatelje. So ljudje, tudi v saboru, ki menijo, da ne bi bilo dobro prehitro iti v nove integracije, vendar mislim, da to ni dobro; s Slovenijo

moramo oblikovati vse tiste oblike integracije, ki jih bo ta ponudila. To utegne biti za vašo državo na krajši rok koristnejše kot za Hrvaško, na daljši rok pa bo enako koristno za Hrvaško. Ljudje gledajo kratkovidno in ne vidijo, da bomo imeli najboljšo turistično klientelo iz Slovenije in da bodo imeli Slovenci najboljše kupce iz Hrvaške. Ljubljano in Zagreb bi bilo mogoče povezati z železnico, tako da bi se iz enega mesta prišlo v drugo v manj kot uri.

Torej ne gre za večje probleme, temveč za nespornosti bolj posledica neke psihoze, v kateri živita obe državi.

DODAN: Mi smo zapadli v hušjo psihozo kot Slovenci. Slovenci lahko to od strani

opazujejo kot nekaj nenormalnega, vendar dobro veste, da vojna ni normalno stanje. Tako je tudi netočna zgodba, da Slovincem nismo hoteli pomagati med njihovo vojno. Nič se ne ve, da se je 6 tisoč Hrvatov borilo na strani Slovencev; mi smo preprečili tankovskim brigadam iz Varaždina in Jastrebarskega, da bi vdrle v Slovenijo. Mi smo jim razbili tanke in imeli smo mrtve. Celo Medimurje in Zagorje se je dvignilo in blokiralo varaždinski korpus. Na meji pri Brezčah je bilo 2 tisoč hrvaških vojakov, ki so streljali na tanke. Blokirali smo »maršalkov«, da ne bi krenila proti Sloveniji; nismo pa mogli blokirati vseh vojašnic, saj preprosto nismo imeli orožja. Imeli smo vsega skupaj 40 tisoč cevi.

Za vse to Slovenci v glavnem še niso slišali. Na drugi strani pa tudi mnogi Hrvati ne vedo, da je Slovenija izdatno pomagala Hrvaški, tudi z orožjem.

DODAN: Vem, vem, taktakrat sem bil obrambni minister in od Slovencev smo dobili veliko. Ne smem vsega povedati. Nekaj so nam Slovenci prodali, nekaj posodili. Sam sem kot obrambni minister samo v Sloveniji kupil za 9 milijonov mark orožja. Janši sem sporočil, da bo reški korpus napadel Slovenijo z ene, varaždinski z druge, bihaški korpus pa bo šel mimo Zagreba, tako da bo Zagreb ostal v kotu. Mamula mi je zagotovil, da bo 1. maj slavil v Ljubljani. Mi smo razbili

srbski blitzkrieg; v nasprotnem primeru bi Srbi prišli na meje in izvedli genocid nad Slovenci.

Bi želeli kaj sporočiti Slovincem?

DODAN: Gospodarsko in politično sodelovanje Hrvaške in Slovenije bi moralo biti optimalno. Ko se bo vse skupaj umirilo in uredilo, bi morali skleniti carinsko in monetarno unijo, da se ne bi zapletali s carinami in mejami. Tako kot Benelux ali skandinavsk države, ki imajo skupen denar. Mi bomo imeli krono, krona pa je sprejemljiva tudi za Slovence, saj je bila v obtoku tudi v Sloveniji.

V končni posledici bo vsa Evropa imela skupen denar.

DODAN: Vendar to ne bo čez deset let. Poleg tega so v Evropi različne struje. Vsi se bojijo Nemcev; Američani obkoljujejo Nemčijo s Francijo, Italijo in Rusijo. Nemec je sto milijonov v srcu Evrope in nekega dne lahko postane nevarni tudi za nas. Zato bo potrebna hrvaško-slovenska zveza. Bilo bi skrajno nesmiselno, če bi, recimo, Hrvaška hotela pokoriti Slovenijo. To bi bilo grozno, 90 odstotkov Hrvatov bi bilo proti temu. Hrvatji imajo radi Slovence, mi imamo Slovence za rojake. Včasih smo bili skupno telo, vendar so se oni oblikovali kot samostojni narod. Med Hrvaško in Slovenijo ni etnične meje, je zgodovinska meja. Teritorialno ožroženo Slovenije bi bilo napad na Hrvaško.

ZAGREBŠKA BEGUNSKA REPORTAŽA

Igra števil

V Zagrebu ni niti enega zbirnega centra za begunce iz Bosne in Hercegovine, vseh 56 tisoč jih živi pri sorodnikih in prijateljih. Je to sploh mogoče? So hrvaški podatki o številu begunciev v njihovi državi sploh točni? Ne glede na »sumljivo« statistiko pa je najbolj pomembno dejstvo, da sta tako Slovenija kot Hrvaška v brezizhodnem položaju.

Rekorder z 32 begunci

Na vrhu seznama je naslov Pušičev v Galovičih 33, ki so zagrebški rekorderji, saj so dali stroho kar 32 begunciev iz BiH. Snemat jih je prišel že BBC, poleg nas je za isti dan napovedana še ekipa neke druge britanske televizijske hiše. V veliki napol dograjeni hiši so nastanili kar 21 hrvaških malčkov z mami. Moški so jih s tovrstnikom pripeljali iz vasi blizu Prozora, sami pa so se vrnili na fronto. Samo da nam ostanejo možje in bratje živi, za hiše nam ni mar, pravijo ženske. Živijo seveda zelo skromno. Osredinjajet dni so že begunke, po petnajstih dneh so na Rdečem križu dobile pakete za hrano, ki bodo verjetno trajali le štirinajst dni.

Primerjava, kolikšno begunsko breme nosi Hrvaška in kolikšno Slovenija, je precej nevaležna naloga, saj njune varnostne in gospodarske razmere niso primerljive, poleg tega pa je nespametno razmišljati, kjer je beguncem »bolje«, ker bi jim bilo dobro le - doma. Raven državne in človekoljubne pomoči beguncem je na Hrvaškem približno enaka kot v Sloveniji. Kdor je imel srečo, morda res živi v motelu, toda večina jih živi pri prijateljih in sorodnikih, od države pa dobijo samo brezplačno nujno zdravstveno pomoč, vsak mesec paket hrane (ki je verjetno prazen že po dveh tednih) in nikakršne denarne podpore. Verjetno je življenje pri sorodnikih manj utesnjuječe kot v velikih begunskih taboriščih, in kakor smo zaslužili iz pešiče pogovorov, želi marsikateri begunc ostati na Hrvaškem preprosto zato, ker je bližje domu. Toda takšno mnenje imajo zdaj le posamezniki.

V Zagrebu tudi pravijo, da razumejo, da Slovenija nima neomejenih možnosti za sprejem begunciev. Še več. Dr. Rebić nam je zatrnil, da je na tem področju sodelovanje s slovenskimi oblastmi, konkretno z vodjem republiške uprave za zaščito in reševanje Bojanom Ušeničnikom, izvrstno. Slovenija je še vedno sprejela vse konvoje, za katere je Hrvaška prosila. Medijska poročila o Slovincih »kamenog src« in lažeh o zapiranju meje je označil za nespornost oziroma zamahnil z roko, češ saj veste, kakšni so novinarji. Po napisite, da se v imenu hrvaške vlade zahvaljujem Slovincem za pomoč in sodelovanje, mi je ob koncu diplomatsko rekel gospod Rebić.

V Golovičih 33, na obrobju mesta, je zagrebška znamenitost posebne vrste. V uradu za izgnance in begunce si novinarji, domači in tuji, kar podajajo kljube in Josip Esterhajer, nekdanji radijski poročevalec iz Vukovarja,

zaj izgnance v Zagrebu in pomočnik glavnega tajnika za odnose z javnostjo o omenjenem uradu, je dobil impresiven seznam 65 zagrebških družin, ki so v svojih domovih nastanile več kot deset begunciev in ki jih - ker na področju Zagreba, kot rečeno, sploh ni begunskega centra - novinarji lahko obiščejo.

Uradni podatki o številu registriranih begunciev (še enkrat: gre le za osebe iz BiH, in to tiste, ki jih ne nameravajo poslati v Slovenijo; v uradni statistiki tudi manjkajo neprijavljeni, ki jih je po nekaterih ocenah deset, po drugih trideset odstotkov) dajejo misliti, da so nekatera območja, zlasti glavno mesto, Split in makarska riviera že polne begunciev. Toda, dejstvo, da v Zagrebu (še) ni nobenega množičnega begunskega centra, ki ne bi bil le prehodno narave, podatek o petstotih begunciev iz BiH v Osijeku, ki ga vendar neprestano napadajo ali, denimo, domnevno veliko število v Slavonkem brodu in Zupanji, ki sta izrazito tranzitni točki (tranzitnih begunciev pa Hrvaška, kot sama trdi, ne vodi v evenciaci svojih begunciev) napeljuje k zelo provokativnemu vprašanju: ali ima Hrvaška res toliko begunciev iz BiH, kot trdi, ali pa je vsaj malce »napihnila« svoje statistične podatke, da bi dobila večji delež mednarodne pomoči in lažje argumentirala trditve, da ne more sprejeti nobenega novega begunca več?

Takšno trditev je težko dokazati, saj v Zagrebu zbira jo podatke s terena, ki jih sporočajo regionalni uradi za begunce. Ko sem pred časom o verodostojnosti podatkov o številu begunciev in izseljenih oseb na območju bivše Jugoslavije povprašala predstavnico Visokega komisarja ZN za begunce v Ljubljani Michelle Voyer, mi je dejala, da se sicer (govoreč načelno) lahko zgodi, da lokalne vlade nekoliko pretiravajo glede števila svojih begunciev, zadržala pa je, da njena organizacija zbira in primerja podatke iz različnih virov informacij, tudi iz opažanj na terenu in s križnjenjem podatkov, koliko begunciev je zapustilo določeno območje in kam so bežali. Po njenem mnenju so statistični podatki o številu izseljenih na območju Jugoslavije precej verodostojni.

Dokaz, na podlagi katerega bi slovenske oblasti lahko hrvaški vladi glede tega sploh kaj očitala, bi bil morda le, če bi se število

registriranih begunciev v Hrvaškem tudi v prihodnjih dneh povečevalo, kljub temu bodo očitno vsi novinci nadaljevali pot v Slovenijo. Za popolneje podoba pa je treba dodati podatek, da je hrvaška vlada v začetku pomladí temeljito prečesala sezname notranjih izgnancev in je število registriranih krepko zmanjšala.

Kakorkoli že, prehudo dviganje prahu glede resničnega števila begunciev na Hrvaškem bi gotovo povzročilo več škode kot koristi, saj je jasno, da sta tako Slovenija kot Hrvaška v brezizhodnem položaju in da obe nujno potrebujeata mednarodno pomoč. Res bi lahko prišlo do resnega tekmovanja med državama glede številke, za koliko begunciev naj bi vsako od njih olajšala Evropa. Toda za zdaj to ni bojazni, saj ni verjetno, da bi Zahod ustregel bodisi pobozniželj Ljubljane, da bi sprejel 10.000 naših begunciev, bodisi da bi vzel enako kvoto iz Hrvaške. Zato bi bil še najbolj produktiven skupen pritisk na Evropo.

Res pa je, da na mednarodno skupnost ne kaže preveč računati. Morda je Hrvaška nekoliko bolj realistična - ker jo je popolnoma razočarala pasivnost modrih čelad - od Slovenije, saj denimo sicer poudarja pomen mednarodne konference o beguncih, vendar se hkrati dobro zaveda, da je množično, panično bežanje katastrofa predvsem za samo Bosno in Hercegovino in da bi morali prebivalstvo zadržati doma. Zdi se, da v tem duhu že vpliva na Hrvatve iz Hercegovine, češ naj se vrnejo na območja, ki so mirna oziroma pod hrvaškim nadzorom. Občine Livno, Tomislavgrad, Bihač in nekatere druge so baje Zagrebu same sporočile, naj ne sprejemajo nikogar iz njihovih občin, saj ni razloga za beg.

Hrvatí, drugače kot Slovenci, seveda lahko - okrepilni z izkušnjami iz svoje vojne - gledajo na dogajanje v BiH z nekoliko tršimi stališči. Pogledite, Osijek vsak dan napadajo in vendar iz tega mesta ničče ne beži, opozori dr. Rebić in spomni na to, da so sami nekoč vračali begunce v Dubrovnik. Tudi v Bosni in Hercegovini popolnega miru še dolgo ne bo. Mislimo, da bi se ljudje lahko vrnili v kraje, kjer vojne akcije ne potekajo več. Prav tako ne smejo bežati iz območji, kjer vojne še ni, ostati morajo skupaj z vojsko in braniti svoje vasi!

Romana Dobnikar-Šeruga

Slovenije odhajajo na ladje zadnji kontingenti moštva jugoslovanske armade.

Igor Bavčar, minister za notranje zadeve

Drugi člen neločljivega slovenskega vojaško-polijskega tandema je v letu dni sel skozi politične konflikte, ki so po srditosti celo presežali lanskoletne oborožene spopade. V mirnodobnem času se minister ubada s projektom javne varnosti, katerega cilj je sprejetje dveh pomembnih zakonov. Zakon o javni varnosti naj bi združil in povezal delo različnih uprav slovenske policije, z zakonom o zaščiti ustave ureditve pa naj bi bil dokončan proces izločanja Varnostno-informativne službe iz ministrstva za notranje zadeve. Igor Bavčar poleg tega napoveduje še dopolnitve različnih policijskih zakonov in pripravo nacionalnega programa boja proti mamilom. Minister je okupiran z vprašanji beguncev in režimom na slovensko-hrvaški meji. »Zato da bi bili problemi na meji čim manjši, želimo s Hrvaško pred turistično sezono rešiti nekaj mejnih vprašanj.«

Pred letom dni, ko državne meje še ni bilo, pa se je minister ukvarjal z osamosvojitvijo. Incident v Pekrah je razumel kot povod za to, da se je lahko pričela širša eskalacija konfliktov. To pa so pričakovali ves čas, še posebej od ustanovitve učnih centrov naprej. »V lastnih pripravah smo bili že tako daleč, da bi se lahko z vojsko tudi trše spoprijeli, saj je do pekrskih dogodkov prišlo le mesec dni pred iztekom plebiscitnega roka za osamosvojitve. S pekrskim incidentom nam je vojska ponudila priložnost, da smo lahko preizkusili delovanje zavarovalnih mehanizmov, ki smo jih pripravljali za osamosvojitve. Takrat smo prvič pričeli odklopjati telefone, vodo, blokiralni smo komunikacije in tako naprej.«

Toda 23. maja se je ministru še slabo pisalo. Že četrty dan je ležal v bolnišnici, saj je imel tako močno angino, da ni mogel niti jesti, niti piti in govoriti. Zdravniki so ga priključili na infuzijo. Težava dne so ga odpuščali iz svojih rok, predpisali pa so mu še teden dni domače oskrbe. Malo pred odhodom iz bolnišnice pa so Bavčarja obvestili, kaj se je zgodilo v Pekrah. Namesto domov je odhitel na sedež operativne koordinacije, in glej ga z lolkma, čez nekaj ur se mu je povrnil celo glas.

Igor Bavčar priznava, da je policija, ki je v tistih dneh nadzorovala vse pomembne slovenske prometnice in strateške točke, naredila tudi napako. »V Mariboru na obvestilo VIS o načrtovani ugrabitvi Miloševića preprosto niso bili dovolj pozorni. Mariborska policija je na pobudo lokalnih oblasti umaknila zavarovanje občinskega posloppja in tako olajšala ugrabitev Miloševića. V preiskavi smo ugotovili, da je vodstvo mariborske policije naredilo napako in zato smo tudi zamejnali tamkajšnje načelnika UNZ.«

Igor Bavčar misli, da je armada ugrabitev poveljnika Miloševića razumela tudi kot odgovor na zajetje njenih pripadnikov v Pekrah oziroma kot vprašanje časti. Do njene časti ji je bilo vedno veliko. »Vse te zadeve je razumela kot vprašanje 'Iko če koga!', 'Sta nam oni mogu?!' Veliko je bilo junacenja in tudi njihov besednjak v stilu 'Samo vi dodite!' je bil takšen. Pri tem ni bilo veliko intelekta. Iztoma je bil general Rašeta, ki je z nami kljub vsemu drugače komuniciral. General Delić se mi je zdel kot tipičen oficir, ki ne odloča o ničemer, ampak le izpolnjuje ukaze, s katerim se ni moglo nič dogovoriti, ampak je vsako pogovarjanje z njim smiselno le zaradi pridobivanja časa in zato, da vidiš, kako

daleč je pripravljen iti. Ze takrat je veljal za človeka, ki je ves čas na robu živčnega zloma. Odkrito sem mu povedal, da naj — če Miloševića ne bodo izpustili do dvanajste ure — pripravi suhe obroke za svojo vojsko. Niso verjeli, da bi lahko to naredili. Armada preprosto ni bila prepričana, da mislimo resno. Se med vojno je bilo tako. Spomnim se generala Rašete, ki je Janezu Janši dejal: 'Za dva sata vas neče više biti. Ja bih sa vama još razgovarao ali gospodine ministre meni je žao! Ko načuna smo krenuli!' Armada, pravi Bavčar, je imela takrat za sabo cel svet. Danes je Slovenija tik pred tem, da postane članica OZN, pred letom dni pa se nikomur ni niti sanjalo, da bi lahko vse potekalo tako hitro in uspešno.

Janez Slapar, generalmajor

Načelnik republiškega štaba za teritorialno obrambo je leto slovenske obrambe razdelil na štiri obdobja. Obdobju intenzivnih priprav na vojno, vojnemu obdobju in obdobju umikanja armade iz Slovenije je sledilo obdobje uresničevanja koncepta slovenskih oboroženih sil. Janez Slapar sem priševa redno usposabljanje nabornikov in oblikovanje strukture teritorialne obrambe. Zavzet je v pripravah na oblikovanje bojnih enot TO. Bojne enote bodo nastale na podlagi dveh temeljnih dokumentov, ki ju je sprejelo predsedstvo republike. Prvi tak dokument so Izohodišča zasnove nacionalne varnosti, drugi dokument je predsedstvo sprejelo leta februarja in se imenuje Obseg in struktura teritorialne obrambe. Dokument nosi oznako strogo zapu. Slapar pa napoveduje, da bo moglo njegovo vsebino konkretno predstaviti že čez nekaj mesecev. Prve bojne enote bodo nastale junija, julija bo odšla na služnja vojaškega roka druga redna generacija nabornikov, temu pa bosta sledila nadaljnje preoblikovanje mirnodobnega kontingenta teritorialne obrambe in reorganizacija njene rezervne sestave. Po poldrugem letu od začetkov oboroženega soočanja z jugoslovansko armado bo tako Janez Slapar postal poveljnik čisto prave vojske.

Načelnik RS TO zatrjuje, da so provokacije armade pričakovale že pred dogodki v Pekrah. Armada je vedno trdila, da teritorialna obramba ni sposobna usposabljanj vojakov, z ustanovitvijo učnih centrov pa se je pokazalo, da to ni res. »Sestindvajsetega aprila lani, ko je bila v Cankarjevem domu proslava ob dnevu OF, je general Tominc odkrito dejal, da jugoslovanska armada misli resno z zahtevami, da se prekine ustanavljanje učnih centrov TO. Okrog 10. maja, ko smo imeli neformalno odprtje učnega centra v Pekrah, so pripadniki JA nad Pekrami z orožjem merili na helikopter, s katerim smo pripotovali v Maribor. Ne glede na vse to pa meni, da je bil incident, ki se je zgodil 23. maja, na armadni strani načrtovan, oziroma da je spadal v sklop načrtovanih priprav na kak drug incident. »S tem ko smo odkrili pripadnike armade v bližini učnega centra, smo jim najbrž preprečili kakšno provokacijo, ki so jo pripravljali za naslednje dni, ko bi morala v učnem centru potekati zaobljuba nabornikov.« Nepsredna posledica ugrabitve Vladimirja Miloševića je bila, da so v TO in državnem vodstvu sprejeli ukrepe fizičnega varovanja vodilnih oseb. Sicer pa Janez Slapar ugrabitev razume tudi kot manevar, ki naj bi vojski omogočil umik izpred učnega centra. Tako jo po ugrabitvi so učni centri deblokirali. »Milošević z incidentom v Pekrah ni imel nič razna tega, da se je to zgodilo na območju njegove pokrajine. Učni center je bil neposredno odgovoren republiškega štaba.«

NAPADALCI

Mišo Delić, generalmajor

Poveljnik mariborskega korpusa je prevzel dolžnost novembra 1990. Prišel je iz padalskega korpusa v Nišu. Po odhodu armade iz Slovenije je bil premeščen v novosadski korpus, vodil je del vojaških operacij pred Vukovarjem, danes pa je poveljnik korpusa v Novem Sadu.

Alojz Lipnik, polkovnik

Jeseni 1991 se je skupaj z armado umaknil iz Slovenije. V Beogradu si je prisrkel potrdilo o domnevem izjemno visokem osebnem dohodku, ki na bi ga bil prejel v času službo-

vanja v JLA. Potem se je dezaktiviral, se vrnil v Maribor in se s tem potdilo oglasil na mariborskem zavodu za zaposlovanje. Zaradi nezaposelnosti je tako prejel visoka denarna nadomestila, kar je med ljudmi sprožilo proteste. To se segli do obrambnega ministrstva, ki je poskušalo zadevo urediti na ministrstvu za delo. Denarno nadomestilo za brezposelnost prejema še danes, in sicer v višini 43.000 tolarjev. Alojz Lipnik ima stalno bivališče v Mariboru, večina pa se zdržiže na svojem vikendu v Framu.

Toda Alojz Lipnik vendarle izstopa v marsičem. Edini je, ki si z javnim neimenovanjem želi oprati krivdo, toda pričevanja vseh, ki smo se med pekrskimi dogodki srečevali z njim, mu njegove vloge ne morejo odpušiti. Poleg mnogih govori o njej tudi županja Magda Tovornik: »Če Alojz Lipnik ni naredil česa velikega za mlado državo Slovenijo — česar pa jaz osebno ne poznam — potem je nedopustno, da živi v Mariboru, da je plačan z zaslužkom naših delavcev in da javno govori o svoji veliki pozitivni vlogi med agresijo na Slovenijo. Njegove arogance nisem mogla niti razumeti.«

Obrambni minister Janez Janša meni, da je Alojz Lipnik bolj kot general Delić v času pekrskih dogodkov ekstremno zaostravljen razmer. Minister je presenečen nad tem, da o odgovornosti pomočnika poveljnika mariborskega korpusa še ni razpravljalo sodišče. Poučaje pa, da je to stvar pravne države, da vodenje kazenskih postopkov ni v pristojnosti njegovega resorja in da gre za civilne osebe. Takoj po pekrskih dogodkih so slovenski organi na vojaškem tožilstvu v Zagrebu vložili več kazenskih ovad, med drugim tudi zoper Alojza Lipnika. Ovadbe so se nanašale na nezakonito preiskavo, protipravni odvzem prostosti in veliko tatvino. Slovenija je kmalu za tem postala nedvisna država. Na ministrstvu za notranje zadeve so nam potrdili, da je ovadba zoper Lipnika še zmeraj vložena, da se v zvezi z njo opravljajo preiskave, in nam zagotovili, da bo epilog dobila pred sodiščem.

Nepopolarni Mariborčan uradno molči, tudi zanj pa bi bilo prav, če bi službe, ki zbirajo vsakovrstne podatke, javno povedale vse, kar vedo.

Ratko Katalina, podpolkovnik

V mariborskem korpusu je vodil varnostno službo JA, sicer pa je skupaj z vojaškimi transporterji stal pred pekrskim učnim centrom.

Tudi Ratko Katalina se je skupaj z JA umaknil iz Slovenije. Se zmeraj je prijavljen v Mariboru, kjer se je nazadnje mudil za novo leto. Slovenski organi domneajo, da mu je preko meje uspelo priti na črno, saj je sicer na seznamu nezazelenih oseb. Pred nedavnim je bil težko ranjen med boji v Sarajevu. Mediji so poročali o tem, da je zaradi poškodb umrl. Dejansko so polkovnika Katalina prepeljali na beograjsko Vojnomedicinsko akademijo. Je v kritičnem stanju.

MARIBORČANI

Magda Tovornik, županja

Spomin na dogodke okoli Peka, kakršnega nosi v sebi mariborska županja Magda Tovornik, je povsem analitičen obdelan. Za njo sta bili po zapletu v Pekrah pomembni samo dve stvari: vojaki naj se vrnejo v kasarne, državljanom pa naj se zagotovi varnost. Med pogajanjimi prvič v življenju videla kako lezejo potne srage iz plešastih čel, spoznala majhnost mariborske vojaške oblasti, ki je vsako priložnost izkoristila za zvezo z Beogradom, do koder je bil odprt zeleni telefon, kmalu zatem pa tudi staro resnico, da so po bitkah generali prav vsi. Da bi pregnala vznemirjenost Mariborčanov, je vprašala policijo, ali ne bi mogla vsaj malce bolj prikrito nadzorovati položaja, posledica vprašanja pa je bila, da se sploh ni nadzorovala. Na čigavo povelje, tega županja še danes ne ve, hkrati pa tudi priznava, da ni vse dokler se pred njo ni pojavil specialec z naperjeno puško, vedela za načrt Miloševićeve ugrabitve. Njena zmagaj bila dosežena z vztrajanjem, naj bodo pogajanja med JLA in TO v občinski stavbi, saj je po obisku v vojašnici hitro spoznala, da je to primernejša lokacija, če že zaradi drugega ne, pa zato ker iz teh prostorov niso vodile žice zelenega telefona.

Noč je bila zaveznicca za pogajalske načrte, v njej pa je županja spoznavala tudi značaje svojih sodolavcev. »Kritične situacije so tiste, v katerih se ljudje pokazejo takšni, kakršni so. Ne morejo več skrivati svojih značajev, se danes spominja svojih ugotovitev Magda Tovornik. S pridom jih je izbrabljala ves mesec do vojne, še posebej pa med njo, ko je sama po telefonu odvrnila Deliču, da nikoli ne bo prišel do Sentilja.

Velika neznanca ji je izjava z vrha slovenskega vodstva, češ da so pričakovali, da bo blokada Maribora trajala več dni. »Smo prekležali tudi slovenske načrte? Morda pa komu le ni bilo všeč, da smo Pekrski zaplet rešili tako hitro?«

To so vprašanja, za katera je časovna distanca očitno še premajhna. Kot predstavnica civilne oblasti Magde Tovornik pa ni zavezovala podrejenost ukazom z vrha, kot je veljalo tako za sile TO kot policije. Prve sicer trdijo, da so bile uspešne, ker so marsikaj reševale tudi na svojo roko, za druge pa pravijo, da so edino zmago dosegle s tem, da ljudem niso pustile do učnega centra v Pekrah, medtem ko so se vojaki JA lahko mirno sprehajali mimo njih. Neekspeditivne pa naj bi bile, ker so najpomembnejše informacije najprej pošiljale v Ljubljano svojim nadrejenim, nato pa čakale, kaj bo rekla 'centrala'. Se enkrat se torej začneja zgodba o generalih po bitki, le da gre v teh okvirih za prestiž med obema silama.

**Miran Lesjak
Branko Vodušek**

čoli ni zmožel prestopiti. Ideološko je bil preveč obremenjen, da bi zmožel speljati ekonomski tržni koncept (to je bilo pojmovano kot vrnitev v kapitalizem) in uvedsti politični pluralizem, ker bi to za partijo pomenilo izgubo monopola. Nadomestni model, ki je namesto klasičnega ponujal »pluralizem samoupravnih interesov« je le prikrival partijski absolutizem, celoten samoupravni model pa je bil neizvlekljivi.

Odločen pečat »titoizmu« je dajala oseba, po kateri je dobil ime — Tito. Ta je vladal avtokratsko in se svoji vladarski vlogi nikdar ni nameraval zares odreci. Čeprav je Jugoslavija zagotovil ugedno mesto v mednarodni skupnosti, ni nikoli zmožel urediti notranjih jugoslovanskih mednacionalnih odnosov tako, da bi funkcionirali brez kontrolnega mehanizma partije, policijskega aparata in vojske. Protislovja so bila prevelika, »titoizem« jih ni bil zmožen premagati, v marsičem pa jih je celo poglobil. Do Titove smrti so jih sicer uspešno zadrževali in glede na prejšnje zgodovinske razmere na Balkanu je bil to svojevrsten uspeh, še zlasti, ker je bila povojna Jugoslavija notranje mnogo bolj stabilna kot prejšnja kraljevina. »Titoizem« se je v poznih Titovih letih normativno preoblikoval tako, da bi se s kolektivnim vodstvom obranil tudi po njegovi smrti (geslo »tudi po Titu — Tito«), vendar to vodstvo ni imelo dovolj avtoritete, da bi zagotovilo funkcioniranje paralelnega partijsko-vojaškega sistema, konsenzualnega skupščinskega sistema pa centralistični in hegemonistični (zlasti srbski) politiki že za časa Titovega življenja (tedaj sicer potihem) niso sprejemali. Gotovo je h koncu »titoizma« odločno prispeval propad socializma na Vzhodu. Toda prav zaradi specifičnosti »titoizma«, predvsem pa zapletenosti mednacionalnih odnosov, se je Jugoslavija po padcu socializma znašla v mnogo težjem položaju kot nekatere vzhodnoevropske države, s katerimi se je prej primerjale (Češkoslovaška, Madžarska), čeprav je imela boljše izhodiščne pogoje za prehod v postsocializem. »Titoistični modeli« se je tako končal na isti točki, s katere je kot vodilna sila izšla partija, ki ga je koncipirala: v propadli državi in sredi krvavih etičnih vojn.

Če povzamemo: »titoizem« je bil socialistični družbeni sistem, ki je pripadal istemu tipu družbe kot sistemi v Sovjetski zvezi in drugih vzhodnoevropskih državah. V izvedbi pa se je močno razlikoval, saj je ljudem kljub enopartijskemu sistemu omogočal višjo stopnjo političnih svobod, do določene mere pa tudi zunajpartijsko in znotrajpartijsko opozicijo, ki je presegala raven disidentstva, značilnega za vzhodnoevropske države. Jugoslavlani so v povprečju imeli mnogo boljše standard, zagotovljen jim je bil prost prehod meja, represija je bila (razen v povojnem obdobju) mnogo manjša. Tudi na področju nacionalnih pravic je bilo stanje v Jugoslaviji (z izjemami v določenih obdobjih) mnogo boljše.

Ves čas svojega obstoja pa se »titoizem« ni odrekel vodilni vlogi partije oz. ozke vodilne skupine ljudi, političnemu, administrativnemu in tudi fizičnemu obračunavanju z nasprotniki, kadroškemu in ideološkemu monopolu. Zato magične meje med poskusi »demokratizacije« in dejansko demokracijo ni

Božo Repe

PRED 100-LETNICO TITOVEGA ROJSTVA (2)

Vladarska protislovja

Ta se je začela leta 1965 z usklajevanjem domačih in svetovnih cen, zmanjšanim prehlivanjem dohodka med posameznimi panogami, opuščenjem državnih investicijskih fondov (zamenjale so jih banke, pri čemer so največ pridobile srbske, kar je znova postalo predmet ostrih sporov). Dejansko pa so reforme zaživele šele po obračunu z najvidnejšimi zagovorniki centralizma in ortodoksnejsše variante socializma. Njihov najvidnejši predstavnik Aleksander Ranković (sekretar CK ZKJ, podpredsednik republike in šef varnostne službe, je bil skupaj z nekaterimi sodolavci iz političnega življenja odstranjen na 4. plenumu CK ZKJ 1. julija 1966 na Brijunih), sledila pa je temeljita čiščenja zlasti v organih za notranje zadeve in obveščevalnih službah, zaradi česar se je Tito vse bolj naslanjal na informacije vojaške obveščevalne službe. Titova podpora temu ukrepu je (verjetno) izhajala bolj iz osebnih razlogov (odnosa do Rankovića) kot prepričanja o nujnosti sprememb.

Druga polovica šestdesetih let je bila tako v Jugoslaviji v znamenju reform. Čeprav je tudi v tem času prihajalo do močnih protislovlj, je to gotovo najbolj liberalno obdobje »titoizma.« Tito sam za to ni imel velikih zaslug, saj je procese prej zaviral kot spodbujal. Federalizacija države, izpeljana z raznimi ukrepi, ki so krepili pristojnost republik in avtonomnih pokrajin na zakonodajnem, upravnem, ekonomskem in političnem področju med leti 1964—1971 (najbolj z ustavnimi amandmaji), je okrepila moč republiških vodstev. V nekaterih delih države so se začeli

v (prav tako federalizirani partiji, ki pa je funkcionirala po principu demokratičnega centralizma) liberalistični procesi. Zlasti v Sloveniji, na Hrvaškem in v Srbiji so se močno okrepili in prerasli v gibanje, ki pa je bilo heterogeno in neenotno. V nekaterih okolišjih (Hrvaška, Srbija, deloma Slovenija) se je okrepila neformalna intelektualna zunajpartijska opozicija, na Hrvaškem je v začetku sedemdesetih let prišlo do množičnega nekontroliranega nacionalnega gibanja.

Ekonomska reforma (ki je konec šestdesetih let zlasta, v začetku sedemdesetih pa so jo potihem opustili) je povzročila povečanje socialnih razlik in socialne pritiske. Te so leta 1968 podprli študenti z egalitarnimi zahtevami, kar je znova sprotno izbrabljalo Titovo podporo. Bolj demokratično ozračje je omogočilo izražanje prej zadrževanih mednacionalnih konfliktov, zlasti med Srbi in Hrvati. Liberalistični koncept, ki je zahteval nadaljevanje reforme, tržno ekonomijo brez vmešavanja države v gospodarstvo, vendar s socialnimi zaščitnimi ukrepi, politični (vendar neustrankarski) pluralizem, omejitve moči partije, predvsem pa vloge zveznega centra, ni bil po volji Titu in njegovim somišljenikom.

Na procese v Jugoslaviji so spodbujevalno delovali demokratični procesi na vzhodu, zlasti na Češkoslovaškem; nekateri politiki (Edvard Kardelj) so se celo bali, da bo Češkoslovaška Jugoslavijo v reformah prehitele in tako odvzela primat »titoizmu« kot relativno najbolj demokratični varianti leninističnega

tipa socializma. Okupacija Češkoslovaške pa je vplivala na brzdjenje demokratičnih procesov tudi v Jugoslaviji, saj si je ZKJ v interesu državne varnosti znova podredila tisk in začela omejevati demokratične pravice tudi znotraj ZKJ; budnost in boj proti raznim sovražnim elementom sta znova dobila pomembno mesto.

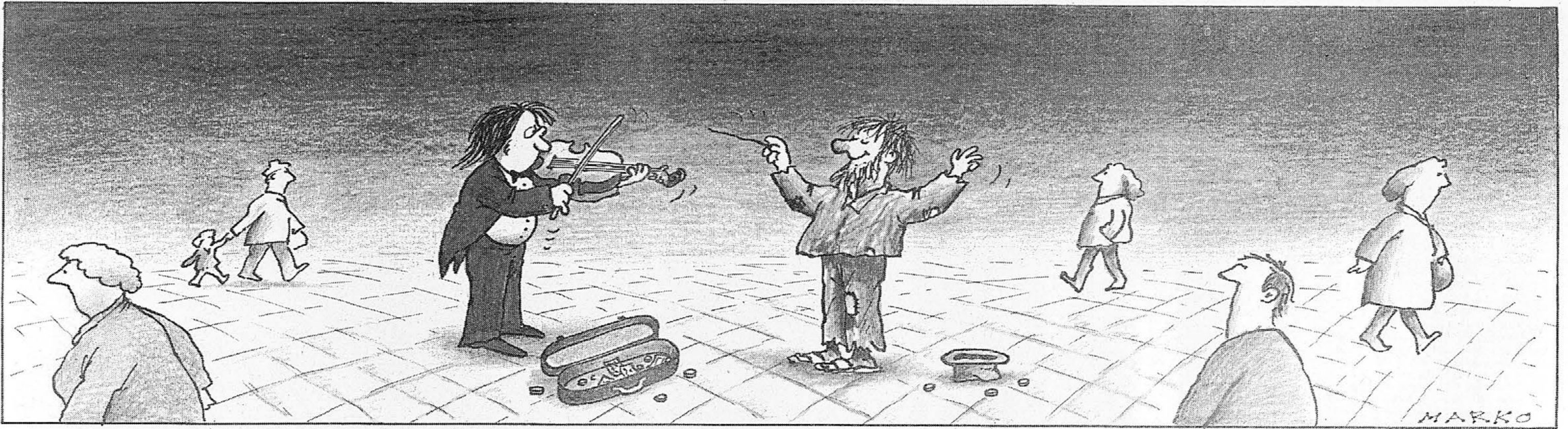
V začetku sedemdesetih let je postalo jasno, da bo liberalistična usmeritev doživela poraz. Najprej je do obračuna z njo prišlo na Hrvaškem, kjer je bila upravičenost obračuna zaradi pretirane nacionalizma najlažje dokazljiva, sledila je Slovenija in na koncu Srbija, kjer je bil obračun najtežji (Tito se je moral osebno angažirati in ga speljati na neformalen način preko t. i. »republiškega akta« in ne legalnih partijskih organov, ker je vedel, da v njih ne bi dobil večinske podpore). Nasprotovanje Titu je bilo v Srbiji najmočnejše, nekateri intelektualci so javno nasprotovali njegovi dosmrtni predsedniški funkciji in zahtevali, da se zaradi starosti umakne z oblasti. Do obračuna je prihajalo tudi v drugih republikah (Makedoniji).

Vzporedno z obračunavanjem z liberalizmom je bil v Jugoslaviji vpeljan »sistem samou-

pravnega sporazumevanja in družbenega dogovaranja«. V osnovi ga je koncipiral Edvard Kardelj že leta 1969 ob prvem večjem konfliktu (t. i. »čestni aferi« — sporu zaradi delitve mednarodnih kreditov) ene republike (Slovenije) s federacijo. Tedaj je vodstvo spor razrešilo s partijsko arbitražo in tako preprečilo neodvisno funkcioniranje voljenih političnih institucij (skupščine). Tedanji jugoslovanski model je bil označen kot idealen, boljši od klasičnih večstrankarskih sistemov, vodilna partijska vloga pa potrjena kot nujna in nenadomestljiva. Novi sistem, uradno utemeljen z ustavo, sprejeto leta 1974 se je odrekel tržni ekonomiji in vpeljal t. i. »dogovorno« ekonomijo, bil je entropičen in nekonkurenčen. Družbeno življenje naj bi temeljilo na delovanju ljudi (samoupravljanju) na delovnih mestih in v komunah (krajevni skupnosti in občinah). Neživljenski sistem je bila razlagana z neprilagojenostjo ljudi samoupravljanju; to naj bi idealno zafunkcioniralo takrat, ko bi med ljudmi prišlo do visoke stopnje integriranosti in socialnem in ideološkem pogledu. Teoretično je to vizijo dodatno obrazložil Kardelj leta 1977 v knjigi Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

Marko Kočevar

ZAGATE ROBOTIZACIJE

Manj robotov, več brezposelnih

V razvitem svetu število industrijskih robotov v zadnjem desetletju neverjetno narašča. Na prelomu stoletja jih bo verjetno že 10 milijonov, še pred tremi leti pa jih je bilo na vsem svetu samo 180 tisoč. V razvitih državah naj bi prišel na tisoč delavcev en industrijski robot. Za Slovenijo bi to pomenilo okrog 780 robotov, toda po najbolj optimističnih podatkih jih ima samo okoli 60.

Kaj to pomeni, najbolj vedo naši strokovnjaki za robotiko, oz. uporabniki robotov, od katerih smo jih nekaj povabili k naši okrogli mizi. Pogovarjali smo se z Lojzutom Deželakom, generalnim direktorjem Kolinske, dr. Karlom Jerzernikom, vodjo laboratorija za robotiko na Tehniški fakulteti Maribor, dr. Alojzom Kraljem, profesorjem na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani, dr. Jadranom Lenarčičem, vodjo laboratorija za robotiko na Inštitutu Jožefa Stefana, dr. Urošem Staničem, vodjem oddelka za avtomatiko, biokiberniko in robotiko na Inštitutu Jožef Stefan, ter Leopoldom Trdanom, pomočnikom glavnega direktorja Rika iz Ribnice.

JEZERNIK: Rad bi odgovorili s primerjavo, do katere so prišli strokovnjaki raziskovalnega inštituta iz Standforda, ki so ta čas v Mariboru. V ospredje so postavili ugotovitev, da je stopnja avtomatizacije in robotizacije v naši industriji veliko prehitena, hkrati pa zaostaja tudi v tehnološki disciplini. Predlagali so, da bi morali pospešeno vlagati v to področje, in sicer tja, kjer bi bili na svetovnem tržiču naši izdelki primerljivi z drugimi. Pri tem pa ne gre brez državne podpore, saj si večina podjetij tolikšnih naložb sama ne more privoščiti.

STANIČ: Sprašujem se koliko bi ministrstvo tudi z največjim razumevanjem sploh lahko pomagalo ob dejstvu, da se je realna vrednost sredstev za raziskave v Sloveniji znatno znižala med letom 1989, ko so ta znašala 280 milijonov mark in letom 1990, ko je bilo na razpolago samo 90 milijonov mark. Sedaj je s tem sicer bolje, toda pojavile so se druge ovire, denar se predvsem še vedno preveč drobi. Zato ponavljam, da lahko vsaka vlada razmisli samo o treh ali štirih resnih tehnoloških projektih, ne pa o 700 ali 800.

Rad pa bi odgovoril tudi na tisti del citirane izjave, ki v bistvu nakazuje možnost, da je del

tovarni smo namestili robove predvsem zaradi pridobivanja izkušenj, toda potem smo spoznali, koliko nam je to pomagalo pri poslovnih stikih s tujimi partnerji. Kljub temu pa se tudi sami nismo izognili napakam zaradi neprilagojenega okolja. Lahko bi rekli, da smo z avtomatizacijo začeli nekje na sredini.

Tudi nekateri ugledni strokovnjaki v Sloveniji svarijo pred prehitevanjem razvojnih korakov v avtomatizaciji...

KRALJ: Neuspehi robotizacije so gotovo vedno povezani z inventivnostjo in splošnim

tehnologije, saj so prvi roboti le nadomeščali težko delo človeka, v drugi pa računalniško vodeni mehanizmi že razmeroma samostojno opravljajo inteligentno delo. Zato se ni moglo več odločiti oziroma izbrati med višjo in nižjo stopnjo avtomatizacije, čeprav je dejstvo, da večina naših podjetij pod avtomatizacijo razume prvo in s tem avtomatsko dopuščajo zaostanek v razvoju. Nesreča za vse nerazvite pa je, da je višja stopnja avtomatizacije po svetovnih kriterijih cenejša od nižje stopnje. To pomeni, da so tisti, ki bodo zdaj pri nas z zastarelo avtomatizacijo gradili »tovarno bodočnosti«, samo zapravljali denar in s tem potencial za celo razvojno obdobje.

V 80-letih so bili roboti razmeroma zelo pogosto tema v medijih. Pri tem se je večina avtorjev ukvarjala predvsem z dilemo, ali namenjane industrijskih robotov ogrožata delovna mesta. Kakšni so pogledi na to zdaj, ko je »romantično obdobje« robotizacije verjetno tudi pri nas že mimo.

KRALJ: Mislim, da se nismo še dovolj odmaknili od takšnih pogledov na robotizacijo. Moramo si biti na jasnem, da roboti na neki način jemalejo delo ročnih delavcev. Toda nezaposlenost povzročajo samo v primeru, če so ti delavci tako nefleksibilni, da se ne morejo prelostiti in preusmeriti. S tem smo spet prišli do problema izobraževanja, ki se mi zdi pri robotizaciji osrednjega pomena.

STANIČ: Nezaposlenost nam bo ogrozila v primeru, da robotizacije ne bomo speljali, nikakor pa ne zaradi nje. To potrjujejo vsi podatki iz države, ki so se tudi pred leti ubadale s podobnimi strahovi. Pokazalo se je, da vsak robot odpira nova delovna mesta na drugih področjih. Značilno je, da ima največ robotov Japonska, ki ima gotovo največ razlogov, da poskrbi za zadostno število delovnih mest za svoje številno prebivalstvo.

JEZERNIK: Robotizacija je sicer povezana z odpuščanjem delavcev, vendar na drugačen način, kot je bil znan doslej. V zadnjih letih smo v Sloveniji presegali upokojili zelo veliko delavcev, med njimi tudi večino najboljših poznavalcev proizvodnih procesov v teh podjetjih. To ne bi bila nobena tragedija, če bi imeli dovolj razvito robotizacijo, saj bi njihovo

ve delovne izkušnje lahko pravčasno shranili v programske pakete. Zdaj pa je znanje verjetno za veslej izgubljeno, in iz osebnih izkušenj vem, da zato izgubljamo tudi velike posele. Prav bi bilo, da bi razmišljali tudi o tem, kako našo tehnologijo vidijo tujci. V svoji neobjavljeni pričakujemo, da bodo prišli in kar tako vložili veliko kapitala v podporo našemu gospodarstvu.

STANIČ: Zraven nam podarili še svoje znanje.

JEZERNIK: Tako je. Hočem povedati, da bodo ti tujci iskali takšno okolje, kakršnega so navajeni doma. Z našo mizerijo se ne bodo hoteli ukvarjati. Bojim se, da bo kmalu tako, da bodo naši delavci delali zastojni, in vendar ne bomo konkurenčni, če se ne bomo oprijeli robotizacije.

Za odločitve firm in seveda prav tako vlade – pri tem pa se zlasti za odločanje v parlamentu – bo gotovo potrebno predložiti natančne odgovore na vprašanja, ki bodo zadelala predvsem denar. Bi lahko ocenili, koliko denarja bi potrebovali v prvem obdobju, če bi se lotili vsaj najnujnejšega.

DEŽELAK: Tiste, ki to sprašujejo, bi sam vprašal nekaj drugega. Naj navedejo podatke o tem, koliko nepotrebne opreme so naša država ali posamezna podjetja uvozila v zadnjem času. Bojim se, da te podatkov nihče nima ali jih neče dati.

STANIČ: Temu bi samo dodal vprašanje, zakaj naša vlada naroča zelo drage projekte, denimo integralni projekt ekološkega razvoja, pri tujih raziskovalnih podjetjih, čeprav bi jih po mojem prepričanju enako dobro lahko naredili tudi naši raziskovalci. Omenjeni projekt stane 2 milijona dolarjev, in to je kar precejšen delež sredstev ministrstva za znanost in tehnologijo. Mislim, da v naši skupščini velikokrat razpravljamo o zelo velikih sredstvih za velike projekte, ki niso najnujnejši, a zato nikogar ne boli glava. S tem se ne mislim izmotavati. Povedal bom, kar je v tem trenutku o našem projektu podpore robotizacije mogoče povedati. Njegova prva faza predvideva, da bi povezali že obstoječe centre za robotiko v Sloveniji. To ne bi stalo veliko, potrebne bi bilo le nekaj nove opreme. Potrebovali bi tudi nekaj novih prostorov, saj bi moral biti center ustrezno organiziran, da bi lahko opravljal izobraževalne in svetovne naloge. Računam, da bi to stalo nekaj milijonov mark. V Sloveniji pa bi se v delo centra vključevalo približno sto ljudi.

Nemogoče je pa denarno ovrednotiti sistemskje ukrepe, brez katerih robotizacije ne moremo razvijati. To seveda pomeni zelo konkretno državno podporo tistih podjetij oz. tehnoloških področij, ki bi jih ocenili za ključna. Naj kot primer navedem Singapur,

STANIČ: Predvsem je pri tej napovedi šlo za napoved razvoja, ki bi ga morali doseči, in če bi se hoteli primerjati vsaj s sosednjo Avstrijo, bi morali imeti danes od 300 do 400 visoko sposobnih robotov. Če pa skušamo odgovoriti, zakaj jih nimamo, potem moram oceniti naše dejanske raziskovalne razvojne možnosti. Pri tem lahko ugotovimo, da smo v drugi polovici 80. let, ko smo v Sloveniji že imeli enoto za robotizacijo pri Raziskovalni skupnosti, v znatni meri nadomestili zaostanek iz preteklih let. Ne smemo namreč pozabiti, da je prvi slovenski robot začel delati v Gorenju šele v začetku 80. let. To pa je precej pozno. Toda kljub kasnejšemu pospešenemu razvoju, kljub relativno ugodni klimi za raziskovalnorazvojno dejavnost, so nas občutno zavirale hibe na področju strateškega načrtovanja razvoja Slovenije. Predvsem se niti tedaj nisimo znali opredeliti za razvoj nekaj ključnih tehnologij, med katerimi bi vsekakor morala biti robotizacija. V zadnjem času pa so razmere še slabše. Mi smo sicer takoj po prvi demokratični izvolitvi nove vlade, to je junija 1990, vladi predložili program razvoja robotizacije. Poslali smo ju ministrstvu za znanost in tehnologijo ter za industrijo, odgovora pa nismo dobili od nobenega.

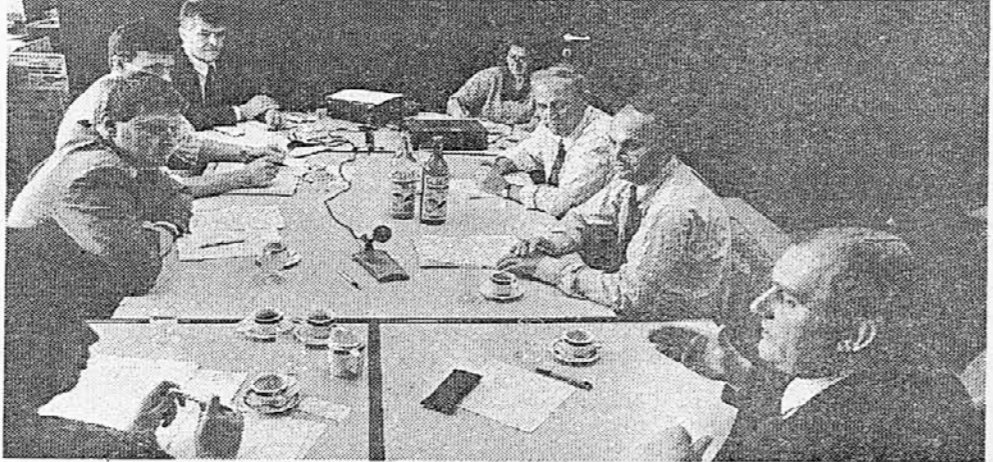
LENARČIČ: Naša prizadevanja, da bi kako zdrumili vlado, imajo tudi boleče posledice na naše raziskovalno delo. O sebi lahko povem, da sem po prihodu iz tujine zdaj že 40 dni v Ljubljani in v teh dneh nisem imel niti eno uro časa za raziskovalno delo, za kar sem plačan. Namesto tega se ukvarjam s prepričevanjem ljudi, ki jim je zelo težko prepričati, hkrati pa vem, da imam v naši vladni kup pristojnih resorjev, da imamo gospodarsko zbornico z vsemi komisijami, odbori in združenji, ki se sploh ne ukvarjajo s tem strateškim področjem. Verjetno imajo drugje težave. Ne vem pa, ali se zavedajo, da bodo te še večje, če se bodo obnašali, kot da robotizacija ne bi sodila med ključna strateška področja. Želim si samo, da bi nam dali možnost za začetek uresničevanja projekta Centra za pospeševanje robotizacije, ob katerem se bomo ustrezno organizirali, ponudili vladi in industriji vse naše znanje ter se tudi povezali s tujino. Več kot to tudi ne moremo storiti. Zelo rad bi, da se ne bi več kot amater ukvarjal z marketingom in s politiko, saj se zares spoznam le na raziskovalno delo. Rad bi se tudi posvetil tistim študentom, ki vsak dan čakajo pred vrati, da bom imel kaj časa zanje.

Omenjeni center je bil napovedan že pred voltivami. Katere neugodne okoliščine, ki jih ni mogoče pripisati sedanjim vladi, so tedaj preprečile njegovo ustanovitve?

STANIČ: Znano je, da smo bili tedaj organizirani na samoupraven način, in to je seveda zavleklo vsak postopek ustanavljanja. Po drugi strani pa smo bili povsem odvisni od želja naše industrije, ministrstvo nam je v bistvu le omogočilo pripravljanje projektov, nikdar pa nas ni podprlo s kakšno izdatno državno pomočjo. Danes pa imamo v Sloveniji Ministrstvo za znanost in tehnologijo, kjer je odločanje skoncentrirano v bistvu v eni osebi, ministru, oziroma dveh ministrih, ker so naši interesi neizogibno vezani še na ministrstvo za industrijo. Rad bi povedal, da mi je tudi v tem našem pogovoru zelo žal, da se ga nista moglo udeležiti ne ena ne drugi povabljeni minister ali pa vsaj njuna predstavnik. Kljub temu da je minister za znanost pravzaprav naš kolega, dvomim, da je sam sposoben obvladovati tako različna razvojna področja.

Minister dr. Peter Tancig je ob lanskoletnem sejmju robotike izjavil, da mora Slovenija podpreti razvoj avtomatizacije v firmah, toda dejal je tudi, da naj doma ne bi razvijali fistega, kar je bolje kupiti v tujini, oziroma da bi se morali omejiti predvsem na razvoj tistih delov avtomatizacije, ki bi prinašali dobiček. Kako je te misli mogoče povezati z vašimi prizadevanji za državno podporo robotizacije?

STANIČ: Sam sem tu v dveh vlogah, saj je naša firma hkrati proizvajalka in uporabnica robotov. Zato sem tudi zelo vesel izjave direktorja Deželaka o tem, koliko robotov nameravajo instalirati. Zelo lepo bi bilo, če bi bilo v Sloveniji več takih direktorjev. V naši

Z leve proti desni: Jasna Kontler-Venturini, Leopold Trdan, Jadran Lenarčič, Uroš Stanič, Delova stenografka Fanika Vidrih, Karel Jezernik, Alojz Kralj, Lojze Deželak.

domačega razvoja robotizacije nepotreben. Trdim namreč, da namen našega dela ni bil in ne bo izdelovanje domačih robotov, ampak razvoj takšnih razmer, v katerih bomo lahko imeli učinkovito robotizacijo. Zato pa potrebujemo razvoj celotnega znanja na področju robotizacije, to pa pomeni tudi izdelavo kakšnega robota za tista delovna področja, kjer je to tudi racionalno.

JEZERNIK: Dejstvo je, da so se tudi doma pogledi na to, kar je mogoče narediti, spreminili. Sprva smo si res želeli narediti predvsem robote, zdaj pa se želimo bolj ukvarjamo z njihovim okoljem. K temu so nas prisilile tudi razmere, kakršne sem sam npr. doživel v Vozilih Gorica, kjer smo načrtovali robotsko varjenje avtomobilskih cistern. Zdi pa se, da so si naši partnerji predstavliali, da bodo roboti delali namesto njih, in se niso potrudili, da bi zanje preuredili tehnologijo. Tovrstna »robotizacija« seveda nima pravega smisla.

DEŽELAK: Spominjam se še ne tako davnega obdobja, ko sem bil sam skeptičen do uvedbe osebnih računalnikov v našo firmo. Mislim sem pač, da je lahko samo velik računalnik prava rešitev za neki sistem. Danes imamo v Kolinski zelo veliko osebnih računalnikov in o njih sodim popolnoma drugače. Verjetno je podobno tudi s pogledi na robotizacijo. Mislim, da si robote včasih tudi v gospodarstvu in politiki predstavljajo približno tako kot moj vnuk, za katerega je robot stroj, ki hodi, sveti z lučkami in miga s prsti. Na robota, ki ga imamo v Kolinski, smo izredno ponosni, vendar se dobro zavedamo, da smo v hudem zaostanku v primerjavi s podobnimi proizvodnjami v svetu. Že v tem trenutku bi potrebovali vsaj deset robotov za ključne proizvodne linije. Od tega, kdaj jih bomo dobili, je odvisna naša prihodnost. Kupili bi jih že danes, če bi imeli denar.

Verjetno je podjetij, v katerih razmišljajo tako, v Sloveniji zares malo, to pa je verjetno povezano tudi z izobrazbo zaposlenih. Znano je, da Japonci že vsaj deset let mladih ne usmerjajo več v proizvodna podjetja. Kako bi se dalo po zgledu Kolinske, Rika in še koga preobrniti vsaj ključne slovenske firme?

TRDAN: Sam sem tu v dveh vlogah, saj je naša firma hkrati proizvajalka in uporabnica robotov. Zato sem tudi zelo vesel izjave direktorja Deželaka o tem, koliko robotov nameravajo instalirati. Zelo lepo bi bilo, če bi bilo v Sloveniji več takih direktorjev. V naši

odnosom zaposlenih. Imam podatke, da je odnosi med tehničnimi sredstvi in pomenom ljudi 1:8. Torej ljudje pri uspešnosti nekega delovnega projekta odtehtajo osemkrat več. Zato bi morali hkrati z uporabo višjih tehnoloških poskrbeti predvsem za ustrezno šolstvo oziroma dopolnilno izobraževanje že zaposlenih.

JEZERNIK: Prvo obdobje robotizacije v 60. – letih imenujemo programirano avtomatiko, danes pa imamo programsko podprto avtomatiko. To pomeni povsem novo stopnjo

STANOVANJSKO VPRAŠANJE IN RAZVOJNA POLITIKA (2)

Vsemogočni gradbeniki

Tudi se ne poznamo dovolj notranje slovenske migracije. Vemo le, da se stanovanjski problem zaostreje predvsem v urbanih koncentracijah, kjer živi pretežen del prebivalstva, da pa bo bodoča notranja migracija v Sloveniji odvisna od ekonomske in zaposlitvene politike, pri čemer pa lahko glede na ekonomske razmere pride do relativno velikih premikov, predvsem zaradi zapiranja nerentabilnih podjetij in brezposelnosti. Nekateri ekonomisti (Ermin Kržičnik) sicer dvomijo o velikih populacijskih premikih glede na majhnost Slovenije (možnost dnevne delovne migracije na kratke razdalje), mentalne značilnosti prebivalstva (navezenost na domači kraj) in možnost gospodarskega prestrukturiranja (vsaj delne nove zaposlitve v istem kraju), vendar bo migracijska gibanja treba v prihodnje skrbneje spremljati, tudi zato, da bi imeli ustreznejšo stanovanjsko politiko.

Kakšna je kupna moč prebivalstva in kakaj bo potrebna pomoč države pri stanovanjski preskrbi

Ko govorimo o stanovanjski oskrbi prebivalstva, ne moremo mimo preteklosti, ki je

osebnih dohodkov. Komunizem je pač zagovarjal ideologijo, da bo za vse poskrbel država s polno zaposlitvijo, nizko ceno hrane, obleke, stanovanj, otroških vrtecev, energije, kratkati osrečilo bo ljudi s proračunskim rajem, zato pa ne bodo potrebovali svojega denarja v obliki višjih dohodkov. Ta idila je lahko trajala samo toliko časa, dokler so podjetja lahko še polnila družbene proračune in dokler se je država brezglavo zadolževala v tujini. Po drugi strani pa oblast ni dovoljevala svojih državljanom, da bi sami razpolagali z rezultati svojega dela, sami gospodarili in si sami krojili usodo. Porazna posledica tega je, da mnogi mladi ljudje danes niso usposobljeni, šolani in vzgojeni za samostojno življenje in gospodarjenje.

Posledica propadanja našega gospodarstva je nizka kupna moč prebivalstva, ki komaj zadostuje za dnevno preživljanje, nikakor pa ne za samostojno urejanje stanovanjskega problema. Res, da tega ne občutijo vsi enako. Vse je odvisno od lastništva, od cene stanovanja in od družinskega dohodka. Laže je za tiste, ki imajo zasebno stanovanje, čeprav jih bodo v prihodnje močno obremenili stroški vzdrževanja stanovanja. Teže pa je za tiste, ki stanovanja nimajo. Medtem, ko si lahko v tujini človek kupi z enomesečnim zaslužkom približno kvadratni meter stanovanja (cena kvadratnega metra je 1300–2000 DEM), pa je pri nas treba odšteti za kv. meter vsaj 4 mesečne osebne dohodke. Kakšna je danes kupna moč prebivalstva? Ekonomisti so izračunali, da je morda od 20 do 25-odstotkov prebivalstva v takem položaju, da si z lastnim denarjem zagotovi (kupi) stanovanje, okoli 25 do 30 odstotkov jih je popolnoma odvisnih od državne stanovanjske oskrbe, ker ne zmorejo niti sodelavati pri financiranju stanovanja, 45 do 55 odstotkov pa jih lahko še sofi-

ki je imel pred leti zelo skromno število industrijskih robotov, a je razmere z ugodnimi državnimi posojili v zelo kratkem času popolnoma spremenil. Na lestvici držav z največjim deležem robotizacije je že zelo visoko. Mislim, da bi le država podpora lahko premagala nezrelost domačega trga in tiste posledice, o katerih smo že govorili.

LENARČIČ: Odločitev za robotizacijo je zelo težavna, vendar ne samo pri nas, ampak tudi v svetu, če nanjo gledamo s stališča neposredne koristi. V anketi, ki so jo pred kratkim naredili na Japonskem, se motivi za uvajanje robotizacije zelo spreminjajo. Na prvo mesto ne postavljajo več prihranka, ki ga daje na določenem delovnem mestu, ampak prilagodljivost robota za različne naloge v proizvodnji. Ob koristih, ki jih občutijo v podjetju, pa obstajajo še tako imenovane posebne koristi, ki so nacionalnega oz. državnega pomena. Zato je robotika praktično povsod vodena na državni ravni. Če bi jo namreč prepustili sami industriji, bi bil obseg robotizacije nekajkrat manjši tudi v najbolj razvitih državah. To pa zato, ker zahteva v začetni fazi relativno velike naložbe, z njo se pojavljajo še cela vrsta velikih tehničnih in tehnoloških težav. Težave so tudi zato, ker zahteva interdisciplinarno znanje in.

Povedali ste, da si zelo prizadevate potrkati na vladna vrata. Resnici na ljubo pa je težko verjeti, da vas, ki se s tem področjem ukvarjate že vrsto let in imate velik ugled, tako ignorirajo.

KRALJ: Govorimo o dejstvih, npr. o tem, da še vedno nimamo niti približnega srednjeročnega načrta tehnološkega razvoja Slovenije. Tako ni jasno, ali bomo podpirali velike zelarne, ali mogoče elektronsko industrijo, ali nemara čevljarstvo industrijo. Sploh ne vemo, kaj so osnovne smerice razvoja Slovenije. Tako je vendar nemogoče, da bi lahko v čemerkolj odlašali, bodisi v parlamentu ali kje drugje.

STANIČ: Ob koncu minulega leta smo ustanovili Društvo robotikov Slovenije, in to predvsem z nalogo, da si bomo prizadevali za uvajanje robotizacije v Sloveniji. Seveda bi se počutili čisto drugače, če nas bi vlada vsaj enkrat vprašala za stališča, ali nas celo pozvala, da zanjo pripravimo program s svojega področja. Mi bi k temu povabili še kolege iz sveta in program tudi finančno ovrednotili. Nato pa bi o njem razpravljali vlada in skupščina, ki bi ga končno sprejela ali pa ne. Takšna je normalna pot v razviti demokraciji. Tako je Japonska razvila jeklarsko industrijo, ki je prej ni imela, pa tudi avtomobilsko industrijo in robotiko. Mi nitičesar ne izsiljujemo – prizadevamo si samo za tak postopek, ki se nam zdi edino normalen in možen.

KRALJ: Naj se tisti, ki bodo v Sloveniji načrtovali strategijo, dobro zavedajo, da bo po napovedih v naslednjih petih letih v Evropi na področju robotizacije in fleksibilne avtomatizacije poprečna letna rast 20 odstotkov. To pomeni, da bo industrijskih robotov verjetno že leta 1996 dvakrat toliko, kot jih imamo na kontinentu danes.

Jasna Kontler-Venturini

načinu nakup stanovanja, vendar le ob pomoči države.

Torej je 70–85 odstotkov prebivalcev Slovenije odvisno od državne stanovanjske politike, to pa je delež, ki zahteva temeljite spremembe, če ne želimo dolgoročno sprožiti največje socialne bombe. Združeni narodi štejejo habitat/stanovanje med osnovne človekove potrebe, tako kot hrano in obleko. Skrb države za stanovanjsko vprašanje je torej legitima in izdelava nacionalnega stanovanjskega programa upravičena. Prvi korak je bil vsekakor narejen s sprejetjem stanovanjskega zakona, ki je utemeljil lastninske stanovanj, možnosti odkupa družbenih stanovanj in pravila gospodarjenja s stanovanjskim skladom. Prav je tudi, da na sredstvih prodaje temelji nov stanovanjski finančni model, saj so zagotovitvena sredstva za gospodarno poslovanje stanovanjskega sklada Republike Slovenije.

Žal so apetiti proračunov veliki. Tako se skoraj polovica sredstev, pridobljenih s prodajo družbenih stanovanj, odčituje od zakonoko določenega namena in se steka skozi občinske in republiške proračune za druge namene. Občine tudi očitno kršijo pravila zakonskega obnašanja in ne izločajo tekočih sredstev od prodaje v stanovanjski sklad republike. V strukturi porabe občinskih namenskih sredstev je slumljiva relativno velika postavka porabe sredstev »za druge namene« (17,24 odstotka), medtem ko je za graditve in nakup, za dodeljevanje kreditov in za nakup namodnestnih stanovanj predvidenih le 22,94 odstotka zbranih sredstev.

Tudi novi državi ni uspelo oblikovati enovitega stanovanjskega sklada, temveč so si mnogi resorji pridobili svoje stanovanjske sklade – republiška uprava, policija, vojska – tako da težko govorimo o racionalnem sistemu

dobi na naslednjem sestanku prvi ček, ki se glasi na vsoto 2400 DEM. S tem čekom je dobil povrnjen vložen denar in izplačano nagrado v višini 1500 DEM. Z izplačanim prvim čekom vstopi udeleženec v drugo fazo sistema in se postavi na prvo prosto mesto za izplačilo avtomatike. Izplačilo avtomatike je odvisno od nadaljnjih vplačil v sistem in deluje tako, da je za vsako avtomatiko potrebnih 12 novih vplačil, kar pomeni, da morajo biti izpolnjene 3 nove enote po 4 udeležence. Trenutno se izplačuje avtomatika z dne 3. 3. 1992. Zal je veliko vlagateljev na pogodbe vpisovalo svoje ime in priimek ali podatke prijateljev in znancev ter celo namišljena imena. V vseh takih primerih so vplačila namesto osnovne premije (npr. 900 DEM) 4500 DEM, in sicer iz lastnih sredstev. Vse pogodbe, ki so jih zapolnili s takimi imeni, so shranili doma, kar pomeni, da so izpadle iz obkroga in zavrlje sistem. Seveda so vsi takšni vplačniki prejeli prvi ček in se tudi vsi ustavili na vrstni red čakanja na avtomatiko. Tu pa je nastal problem, saj nekaj vlagateljev ni prejelo čeka iz avtomatike. Predstavnostvo je bilo na takšna vplačila opozorjeno sredi marca in je takšna vplačila dokončno preprečevala konec marca. Takšna vplačila predstavnostvo ni dovoljevalo z namenom, da bodo morebitni vpisani družinski člani in prijatelji moglo bode širili naprej, kar pa se žal ni zgodilo.

Toliko o samem sistemu, zdaj pa o manj prijetnih zadevah. Prvi TV Tednik je objektivno prikazal delovanje sistema (novinarica Mojca Pinterič).

Že naslednji teden je zopet v TV Tedniku novinar Esad Babučić s pomočjo prof. Omladiča zelo izkrivljeno in neobjektivno predstavilo delo sistema na vzorcu, ki je morda matematično izbran pravilno, vendar popolnoma nerealno in neresnično. G. Omladič (Babučić?) je seveda pozabil, da vsak vlagatelj, ki pripelje 4 nove, že prejete nagrade, po njegovem mnenju pa dobi izplačan dohodek le 1,55 odstotka vlagateljev. Ta prispevek je povzročil velik padec vplačil, saj novim vlagateljem v sistem ta ni bil pravilno prezentiran. Ko sta se predstavnik podjetja Exocom, odvetnik Marko Schulz in g. Mira, pogovorila z g. Omladičem in mu pravilno predstavila delovanje sistema, je pristal, da bo v enem tednu ponovno preučil sistem in ga pravilno predstavil. Zal dane besede g. Omladiča ni mogel držati, saj je nenapovedano za daljši čas odpotoval v Kanado. Kako si razlagati njegov odhod, je stvar posameznikov.

Odgovorni urednik TV Tednika g. Darko Marin se o oddaji sploh ni hotel pogovarjati. G. Babučić pa je s svojimi »objektivnimi« prispevki v zadnjem času razburil tudi druge (Vipava). Morda bo predstavnostvo po tem pismu doseglo kaj več.

V dnevnem časopisu se je pojavilo več člankov na temo catch the cash. Na začetku so bili to objektivni članki. (Nedeljski Dnevnik), kasneje pa se je objektivnost izgubljala. Eden zadnjih primerov je članek v Dnevniku 7. maja, ko novinarica v članku Namesto večerje ujemi denar popolnoma brez razloga vpleta ime CC v spor med Intermarketom d. o. o. in Studentskim naseljem.

Naslednji primer je članek v Nedelju 10. maja, v katerem predstavnik banke pojasnjuje, da podjetje zagotavlja pokritje, na podlagi katerega se izplačujejo izdani čeki. Na koncu sestanka je poudarjeno, da je bilo pokritje

vedno dačo. Članek v Dnevniku 13. maja, ki ga je celo z neresničnimi podatki opremil in napisal g. Šubic, opisuje z besedami nekoga Jureta K. sistem za 4500 DEM, ki pa sploh ne obstaja. Gospod Jure je očitno vplačal sem tudi za druge pogodbe. Vsekakor je prejel ustrezno število prvih čekov, ker pa je vplačal sam, ima kljub vsemu 2100 DEM izgube namesto 300 DEM dobička. Če bi g. Jure pripeljal po 4 nove vlagatelje, bi za vsako skupino pogodb prejel že s prvim čekom 1500 DEM dobička, on pa je hotel zaslužiti sam in se je uštel pri izračunu. Izjava, da dolguje predstavnostvo denar 500 osebam, je zlonamerna dezinformacija. Približno 500 ljudi čaka na izplačilo avtomatike z datumom že prejetega čeka 3. 3. 1992. Torej gre za izplačilo avtomatike pri vlagateljih, ki so že prejeli prvi ček. G. Šubic tudi navaja izjave g. Mire, ki pa je na sestanku v Kranju, katerega naj bi se novinar udeležil, sploh ni bilo. Prav tako je neresnica podatek o 14 vplačilnih mestih v Sloveniji, saj jih je 35.

Naslednja zlonamerna podtikanja so pripisana g. Wolfandru in Nedelju z dne 17. maja v karikaturni s komentarjem, da je Wolf najbolj iskan pevec v Sloveniji, ker ga iščejo »igralki« CC.

Po mnenju predstavnostva okoliščina, da so vsi članki objavljeni prav v Dnevniku ali njegovih izdajih, ne more biti več naključje. Sprašujemo se, zakaj nihče od novinarjev ni imel toliko časa, da bi se oglasil na predstavnostvo in podatke tudi preveril. Šubic gre celo tako daleč, da javno napiše, da predstavnostvo noče dati pojasnil. Zdi se nam, da imenovani gospod ne pozna niti telefonske številke predstavnostva, kaj šele, da bi ga poklical.

Predstavnostvo Exocom Ltd. ne bo preprosto dvignilo rok in se skirilo za izjavo (upravičeno), da so vsi vlagatelji prejeli prvi ček, za katerega so garantski, ampak bo vse isticilo in iskanje ugodnejših rešitev za vlagatelje. Poraja pa se vrsta vprašanj, kot so:

1. Kako to, da je ob poplavi podobnih sistemov medijska vojna usmerjena le proti CC?

2. Kako to, da se novinarji niti ne poskušajo seznaniti s sistemom, da bi ga lahko objektivno predstavili?

3. Kako to, da ni nihče predstavil sistema s plati, da je to edini sistem, ki ima predstavništvo v Sloveniji, ki dela vsak dan za stranec, kjer lahko vsak vlagatelj vsak dan dobi informativno in ne nazadnje, ki je omogočil zaposlitev 10 ljudem?

4. Da je to edini sistem, ki je pristojnim organom predložil vse dokumente in si že mestne prizadeva za popolno legalizacijo in preselitev na slovenska tla, da bi kapital ostal doma in bi imela od vsega kaj tudi država.

Marko Schulz, odvetnik,
za predstavnostvo Exocom Ltd.

Nevzdržljive Marxove vejice - drugič

To, kar dr. Mencinger imenuje pranje privatnega perila, so javne zadeve. Dr. Mencinger je kot član

komisije za imenovanje na univerzi delal v javni funkciji. V svojem odgovoru je razkril, kako so se stvari v preteklosti, in še danes, proustužno, kot pravi dr. Mencinger, iz »pozabljivosti« igrali z usodami ljudi. Če je bil nekdo kvalificiran za direktorja ali profesorja ali kaj drugega, ni pa bil eden izmed njih ali nim podobnih, mu enostavno sploh niso odgovorili na njegovo prošnjo ali vlogi, niti z da niti z ne, pač pa so ga leta in leta ignorirali. Potem je taka oseba morala iti v tujino ali pa na nižje delovno mesto. Vseeno je, ali je dr. Mencinger kdaj bil član tovaršev ali ne, ali se imenuje in deklarira za kristjana, važno je to, da je v preteklosti uporabljal in še danes uporablja metode starega režima, kar je v Delu 16. maja tudi javno priznal.

Dr. Mencinger je bil član komisije za moje imenovanje za profesorja na FAGG. O tem ni napisal poročila, čeprav je bila to njegova dolžnost in čeprav mi je to obljubil, ko sem ga za to večkrat prosil. Tega, da so pri nas na univerzi stale prošnje za priznanje svojih diplom iz tujine in potrditev habilitacije več let, sem bil navajen že iz prejšnjega režima. Zato sem tudi rekel dr. Mencingerju, da se čudim, ker se v novi »demokraciji« ni pri nas nič spremenilo. V demokratični tujini, Ameriki in Evropi, se mi kaj takega ni še nikoli zgodilo. Še nikoli se mi v tujini ni zgodilo, da bi se nekdo namerno ali nenamerno izogibal zakonitim dolžnostim ali preprečeval enostavno rešitev prošnje, na katero je treba odgovoriti z da ali ne s krajšo obrazložitvijo. To, da me dr. Mencinger obtožuje maščevanja zaradi navedenega imenovanja in da sem mu zato nasprotoval pri pogledih na Slove-nijo tako važnih stvarih, kot so privatizacija, osamosvojitve Slovenije, ekonomske in monetarne zadeve, je umazano podtikanje. Imam svojo strokovno in moralno integriteto.

Dr. Mencinger tudi navaja, da sem doktoriral iz regionalnega planiranja in ne makroekonomije. Moja specializacija na MIT je bila z obeh področij. Doktorska disertacija, ki sem jo zagovarjal na MIT, je makroekonomska model fiskalne politike. Ta disertacija je bila zaradi izjemne kvalitete objavljena v posebni izdaji revije: »Journal of Policy Modeling« leta 1989 v čast nobelevca makroekonomist Williassiu Leontiefu. Če makroekonomije ne bi poznal, ne bi bilo mogoče. Za to posebno izdajo revije je bilo povabljenih 20 ekonomistov iz Amerike, Evrope in Japonske. Na koncu je bilo sprejetih 7 prispevkov. Na Svetovni banki mi je bil dodeljen naziv in mesto »Senior Economist«. To mi je tudi omogočilo, da sem vodil ali da lahko vodim misije s področja makroekonomske in državah, ki so članice Svetovne banke. To so dejstva, ki jih skuša dr. Mencinger prikriti ali zanikati.

Na to, da bo dr. Mencinger zanikal vse, tudi, kar je res, me je po objavi mojega članka opozoril znanec, ki ga bolje pozna. Zato me ne preseneča, če zanika, da mi je v Washington razlagal, da bo šel prof. Bajt kmalu v pokoj, in me spraševal, ali me zanima mesto direktorja inštituta. Takrat sem mu me lepo zahvalil za to čast. Povedal sem mu, da me to mesto ne zanima. Prav tako sam ne bi vedel za Kranjčev in Mencingerjev podjetje, če mi prvi ne bi pokazal dokumentov o ustanovitvi in me hkrati vabil zraven v primeru, če bi se vrnil v Slovenijo. Enako velja za grožnjo z odstopom zaradi združenja LB. Ne čudi me torej, da vse to zanika, ker so bili to pač razgovori v dvoje. Tukaj velja moja beseda proti njegovim.

Zelo pa me preseneča, da dr. Mencinger zanika stvari, za katere obstajajo trdni dokazi. Dr. Mencinger ima, na primer, očitno zelo slab spomin, ko v Delu 16. maja navaja: »Ne doma ne v tujini nisem govoril, da profesor Sachs od slovenske vlade prejema denar.« In... bolj od financ profesorja Sachs ne zanimajo lastine.«

To je nasprotje od citata v Delu 19. oktobra 1991, kjer je napisal: »Še lepše je, če od tam pride profesor, ki je sicer nedavno že imel nekaj opraviti s stabilizacijo jugoslovskega gospodarstva in njegova ekipa. Kako bi se jim Slovenci mogli upreti? Ugovarjati jim, dvomiti o njihovih nasvetih ali jih

celo zavrniti je greh, ki ga oblast ne odpusti. Profesor oziroma njegova ekipa nas nato za velik denar (!) uči ekonomism for undergraduates in samozvestno pripoveduje tisto, kar jim dva dni prej pove-mo.« Podobno dr. Mencinger označi tuje svetovalec v Slovenju 25. februarja, ko o njih govori kot o... neodgovornih ameriških profesorjih, ki pridejo, svetujejo, poberejo denar, gredo in izginejo».

Ravno zaradi takih in podobnih izjav dr. Mencingerja in drugih je bilo že velikokrat povedano, da je Sachsova ekipa delala za Slovenijo (od marca 1991) zastonj, ker ji je plačala OZN. Ta ekipa je štela sedem uglednih ekonomistov. Ko je prof. Sachs pričel delati kot svetovalec tudi za predsednika Borisa Jelicina in ker je pri nas naletel v nekaterih krogih na nerazumevanje, je večino ekipe potegnil v Rusijo. Sloveniji je kljub temu ponudil svoje nadaljnje brezplačno sodelovanje in sodelovanje njegovih sodelavcev: pomočnika dr. Davida Liptona in dr. Arda Hansena (sedaj svetovaleca premiera Estonije). Ta ekipa je potem brezplačno delala do prvih nezaupnic Peterletovi vladi. Za dr. Jaramilla (ki je dr. Mencinger sicer cenil), ki je do tedaj za Slovenijo 5 mesece delal brezplačno, pa se je slovenska vlada odločila s soglasjem Ministrstva za finance in guvernerja dr. Arharja, da ga bo za naslednjih nekaj mesecev plačala za njegovo delo.

Neutemeljene obtožbe in pojasnila: Dr. Mencinger ni hoče napraviti, da sem delal zdrahe. Kot koordinator med Sachsovo skupino in vlado sem vedno korektno opravil svoje strokovno delo. Res sem bil skoraj v dnevnem kontaktu po telefonu ali telefaksu s prof. Sachsom in njegovim pomočnikom dr. Davidom Liptonom, ker sta me skoraj vsak dan klicala. Če je dr. Mencingerja sram članov, v katerih je žalil tuje svetovalec, je to njegov problem. Moje pravilo je vedno bilo in bo, da je danes svet globalna vas in da karkoli napišem, lahko kdorkoli prevede in pošlje po svetu komurkoli.

Nikoli nisem sklical zese Demosa za hrbtom dr. Mencingerja, za kar me obtožuje. Omenjena seja je bila sklicana 21. marca 1991 na hitro v dveh urah na pobudo g. Peterleta. Na to seja je bil povabljen tudi dr. Mencinger, vendar ga ni bilo. Seja je sklical g. Peterlet z namenom, da bi se Demos seznanil z razdelitveno privatizacijo, za katero je bilo v Demosu veliko zanimanja in premalo objektivnih informacij. Na seji sem predstavil različne modele privatizacije in razdelil literaturo. Na koncu seje sem jasno povedal, da je bila seja zelo informativna in da bodo morali dokončne odločitve o kateremkoli modelu privatizacije sprejeti poslanci oziroma politiki. Kljub temu je potem Mladina objavila, da sem zahteval, da se zavrne Mencingerjev zakon, kar ni bilo res. Mencingerjevemu konceptu privatizacije se ni nihče odreknil, pač pa je sam obljubil, da ga bo spremenil, češar ni nikoli storil, ker je prej odstopil.

Odstop dr. Mencingerja: Predsednik vlade g. Peterle se je ob odstopu dr. Mencingerja obnašal zelo korektno. Očitno pa so potrebna še podrobnejša pojasnila glede poteka dogodkov. Kot sem napisal v prvem odgovoru dr. Mencingerju, je g. Peterle, ki je izvedel za razhajanja med prof. Sachsom in dr. Mencingerjem, sklical 17. aprila 91 dopoldne sestanke. Na tem sestanku je bil soocen Sachsovi pisni makroekonomski program z ustno predstavitvijo koncepta dr. Mencingerja. Ob koncu tega sestanka je zaradi (manjših ali večjih) razlik med obehma konceptoma dr. Mencinger ustno ponudil odstop. G. Peterle s tem ni bil zadovoljen in je predlagal, da se zvečer soočita oba koncepta na sestanku vlade, kjer naj bodo navzoči vsi ministri, dr. Mencinger, prof. Sachs in predsedniki poslanskih klubov vseh strank Demosa, vključno dr. Pučnik. G. Peterle je želel, da dr. Mencinger (dan pred odstopom) zagovori svoj program in sodelovanje oziroma nesodelovanje s prof. Sachsom (katerega je prej pisno povabil v Slovenijo dr. Mencinger) pred svo vlado in Demosom. To je bila tudi priložnost, da bi prišlo do soglasja pri ključnih vprašanjih, vključno privatizaciji. Mencinger v Delu 16. maja v zvezi s privatizacijo navaja: »Iskreno menim, da Sachs predloga zakona sploh nikdar ni prebral: sklade je spet tiščal v ospredje, zato so se

začeli nesporazumi večati: kolikšne so razlike, po kakem primerjavi osnutka s prvim vladnim predlogom.« Torej, na tem sestanku je imel dr. Mencinger priložnost povedati to in ostalo, kar navaja v Delu, vsej vladi in najvišjim predstavnikom Demosa, ne pa da sedaj krivi druge za svoj odstop. Te priložnosti pa ni izrabil, ker je kolebal med svojim in Sachsovim konceptom privatizacije.

Sestanke je trajal več ur. G. Peterle je odsvoval dr. Mencingerju, da gre naslednji dan v Luxemburg (vsako potovanje je mogoče odpovedati). Svetovalec mi je, naj se še naprej pogovarja s prof. Sachsom o sodelovanju. Vendar je dr. Mencinger naslednji dan, 18. aprila 91, ob 8. uri zjutraj, preden je odpotoval za en dan v Luxemburg, g. Peterletu pisno ponudil odstop. G. Peterle je ponujeni odstop sprejel in šele nato povabil prof. Sachsa v parlament.

Mnogim ni jasno, zakaj je kasneje bilo toliko besed o odstopu dr. Mencingerja. Odstop je vendar napisal in podpisal sam. Normalno tudi je, da, ko nekdo ponudi odstop, tudi drži svoje besedo in odstopi.

Delo Sachsove skupine: Prof. Sachs je bil gost slovenske vlade. Po civiliziranih pravilih obnašanja bi se morali do gostov obnašati korektno. Za slovensko ekonomsko osamosvojitve je dal pomemben prispevek. Edino pravilo je, da javnost izve za resnico in da se razčisti oziroma ločijo strokovni argumenti od političnih in žaltev, ki jih dr. Mencinger piše na njegov in moj račun. To je tudi edini razlog, da sem napisal ta in prejšnji prispevek, ker se kot koordinator dela Sachsove skupine v Sloveniji čutim dolžnega to razčistiti.

Pri tem ne bom komentiral žalitev dr. Mencingerja, kot so navedene v Delu 19. avgusta 91. ... Za katero so uporabili neodgovorne tuje, ki ni razlikujejo med Monglijo in Slovenijo. ... Ali pa: ... ki še mnogo slabše kot slovensčino lomil angleščino ... Take in podobne žalitve in nizki udarci nimajo nič skupnega s strokovnimi argumenti in samo kažejo na značaj dr. Mencingerja.

Čutim pa se dolžnega odgovoriti na izjave, da je bilo prof. Sachsu preprečeno, da bi sodeloval pri monetarni osamosvojitvi, ker to ni res. Podobno dr. Mencinger napako interpretira argument proti insiderskemu modelu privatizacije dr. Mencingerja je bilo ravno v tem, da ta model ni predvideval primernih rešitev za velika podjetja z več kot 500 zaposlenimi. Prof. Sachs se je vedno zavzemal za razdelitev delnic velikih podjetij prebivalstvu prek privatnih, vzajemnih in pokojninskih skladov, čemur je dr. Mencinger nasprotoval. Njegova privatizacija je bila mišljena kot odplačna po ocenjeni vrednosti in bi dajala velike prednosti managerjem na račun delavcev in vseh Slovencev.

Ker se tiče šok terapije gospodarstva v programih prof. Sachsa ali IMF, so interpretacije dr. Mencingerja napadne. Prvič, med programi IMF in programi prof. Sachsa so bistvene razlike. Drugič, makroekonomski program Sachsove skupine ni predvideval šok terapije za Slovenijo. Sok terapije za Poljsko in Rusijo tvorijo hitre sprostitve cen in zmanjšanje proračunskega deficita. Cene v Jugoslaviji so bile sproščene že v začetku osemdesetih let na priporočilo Svetovne banke in IMF. Slovenija je imela tudi bolj ali manj uravnotežen proračun. Dr. Mencinger se močno moti, če misli, da se je vladna ekonomska politika nehala po njegovem odstopu. Po odstopu se je pojavila kriza plačilne bilance, vojna, zamenjava denarja in izguba južnih trgov. Te šoke je slovensko gospodarstvo s pomočjo vlade, na podlagi njenih ekonomskih programov, uspešno prebrčilo.

Tretjič, čeprav Mencinger trdi nasprotno, je stabilizacijski program Bolivije vseboval »Social Emergency Funds«, to je enega izmed najbolj inovativnih in uspešnih programov socialne zaščite. Prav tako obstajajo programi socialne zaščite na Poljskem in v Rusiji. Stabilizacijski programi IMF in Svetovne banke morajo v zadnjih letih obvezno vsebovati socialno komponento. Sachsova skupina je imela več sestankov z ministri za delo g. Puharjevo in je pozitivno ocenila vladni socialni program, četritič, da Sachs pozna Slovenijo manj kot lokalni

ekonomisti, ni bistveno, ker je skupina delala z domačimi ministri, Banko Slovenije in strokovnjaki kot team. Poleg tega nekdo, ki pride od zunaj, hitreje in lažje vidi gozd in ne samo »samoupravni« drevesa.

Kar se tiče pomembnega prispevka Sachsove skupine pri monetarni osamosvojitvi, sem ga s konkretnimi primeri opisal že zadnje in se ne bom ponavljal. Dr. Mencinger v prejšnjem članku pravi, da je bilo prof. Sachsu preprečeno, da bi sodeloval pri tem. Sedaj pa navaja: »Kaj se je dogajalo med mojim odstopom in oktobrom, ne vem...« Obstaja celotna dokumentacija internih memorandovov dela Sachsove skupine in Banke Slovenije in če bo treba, bomo objavili vsak memorandum posebej, ali vsa skupaj.

Vlada je prispevala k znižanju inflacije tako, da je zadrževala plače in cene infrastrukture pod inflacijo. Banka Slovenije ni tiskala denarja za proračun ali za Ministrstvo za finance za selektivne kredite, kar je bilo sicer prej v Beogradu normalno.

Na koncu svojega prispevka dr. Mencinger obtožuje desnico, da je namesto prijateljev iskala sovražnika in pri tem uspeša. Stvar pa je ravno nasprotna. Dr. Mencinger sam je »desnici« metal polena pod nogo, kar tudi priznava, ko pravi, da so prof. Sachsu ves čas skušali preprečevati, da bi sodeloval pri monetarni osamosvojitvi Slovenije. To se na srečo ni zgodilo in, kot že rečeno, lahko prof. Sachsu pripisemo pomemben prispevek k slovenski denarni osamosvojitvi.

Kar pa se tiče napovedanega revanšizma »desnice«, ga ni bilo, čeprav ga je »levica« napovedala. Na vseh pomembnih finančnih institucijah, LB, gospodarski zbornici, agenciji za privatizacijo, borzi, Banki Slovenije in tudi na univerzi so praviloma ostali isti ljudje. Morda je to prav, čeprav se na zahodu z novimi volitvami zamenja več ključnih ljudi, kot se je to zgodilo tukaj. Morda je bila »desna« samo polovica vlade. In tudi tej polovici vlade kljub velikim zaslugam za politično in ekonomsko osamosvojitve Slovenije, priprave in delne implementacije strukturnih reform ter za obvladovanje tekoče ekonomske situacije ni bilo dovoljno, da bi dostojanstveno nadaljevala svoje delo še nekaj mesecev do volitev.

Med mojim kratkim bivanjem v Sloveniji me najbolj preseneča, da tukajšnji ekonomisti ne znajo delati skupaj v teamskem delu, ampak so med seboj večinoma spri. Celo aprilska številka (1991) slovenske ekonomske revije je posvečena kritiki ali nestrižanju z modelom privatizacije – tokrat dr. Mencingerja. Moje izkušnje so ravno nasprotno. Na Svetovni banki in IMF delajo skupaj strokovnjaki, ki prihajajo iz 160 držav, imajo različno izobrazbo, barvo kože in kulturo, vendar vedno najdejo skupni strokovni jezik. Takaj pa strokovno največkrat zamenjajo podtikanja in žalitve. V letu dela Sachsove skupine, v kateri sodujejo ljudje iz različnih držav in okoli, in večine domačih strokovnjakov, ki so z njo tesno sodelovali, ni nikoli prišlo do sporov, pač pa smo vedno skupaj našli rešitve na podlagi strokovnih argumentov.

Boris Pleskovič, Ljubljana

ZUNANJI AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

Victor Blažič, publicist, Ljubljana
Prof. dr. tech. Boris Gaberšič, arhitekt, Ljubljana
Dr. Bogomir Kovač, profesor, Ekonomska fakulteta, Ljubljana
Janez Podobnik, zdravnik, predsednik skupščine občine Idrija, predsednik komisije za socialna vprašanja pri Slovenski ljudski stranki
Dr. Božo Repe, zgodovinar in publicist, Ljubljana

**OD
14.
MAJA
NAPREJ.
VSAK DAN!**

Eden najlepših evropskih avtomobilov je morda z enim kolesom že v vaši garaži. CITROËN ZX REFLEX DIESEL, avto, ki ne varčuje z udobjem in ne zna upravljati goriva, v novi dieselski izvedbi. Vsak dan je v Slovenskih novicah objavljena izžrebana enotna matična številka enega od državljanov Slovenije. Če ste to vi, se čimprej zberite in z brzojavko sporočite svoje podatke v uredništvo Slovenskih novic, Dunajska 5, Ljubljana, ali telefonirajte na številko (061) 323 571. Lahko pošljete tudi telefaks, številka je (061) 318 193. Če stanujete dovolj blizu, pohitite tja kar sami.

Z osebno izkaznico boste dokazali, da vam pripada četrtnina avtomobila CITROËN ZX REFLEX DIESEL. Lahko jo uveljavite kot popust pri nakupu, lahko pa svoj delež prepustite kateremu od kupcev novega CITROËNA ZX in se z njim dogovorite za denarno nadomestilo, saj je darilo prenosljivo na tretjo osebo.

Pazite le, da boste prvi del naloge opravili do dvanajstih tistega dne, ko bo izžrebana številka objavljena! Po tej uri namreč izgubite pravico do darila.

**CITROËN ZX
REFLEX DIESEL**
Z enim kolesom že v vaši garaži.

Slovenska novica dneva!

Ob predstavitvi novega avtomobila CITROËN ZX REFLEX DIESEL podarja Cimos izžrebanim državljanom Slovenije izjemen **25%** promocijski popust!

& CIMOS

